

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS
KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ
EĞİTİMİ**

Merve BAŞARAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Ali ÜREMİŞ**

Konya - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve BAŞARAN
	Numarası	158302041007
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Merve BAŞARAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve BAŞARAN
	Numarası	158302041007
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi" başlıklı bu çalışma 27/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr. Öğretim Üyesi Ali ÜREMİŞ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi İlker DERE	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Yalçın DİLEKLİ	

ÖN SÖZ

Sosyal Bilgiler, birçok disiplini içinde barındırıp ortaokul çağındaki çocuklar için özellikle tarih ve coğrafya derslerinin temellerini atan, onlara hayatın içinden bilgiler veren bir öğretim programıdır. Bu dersin konuları içerisinde yer alan haklara ve farklılıklara saygılı olma, kadın-erkek eşitliği, empati kurabilme gibi mevzular günümüzde çok konuşulup araştırmalar yapılan toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının da ilgi alanına girmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen kimliklere, statülere, rol ve sorumluluklara dayanan ilişkiyi anlatan bir terimdir. Bu kavram, kadın ve erkeği biyolojik cinsiyetinin dışında, ona atfedilen görev ve sorumluluklar kapsamındaki rollerine dayanarak toplumsal bir bütün içerisinde değerlendirmektedir. Her iki kesimi de içine alan bütünsel bir kavram olduğu için de toplumsal cinsiyet olarak adlandırılmaktadır. Daha anlaşılır bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak kendi başına düşünen, karar veren, hayata ilişkin sıkıntılarını halledebilen, tepki gösteren ve bir olay karşısında tavrını ortaya koyabilen bir birey olma sürecini anlatmaktadır. (Aksoy, 2006: 28-30). Oysaki bu tanımlama ülkemizde çoğunlukla ya hiç anlaşılmamakta ya da kadına şiddet, kadın erkek eşitliği/eşitsizliği/ayırıcılığı şeklinde sığ ve yanlış anlaşılmaktadır.

Çalışma konusu olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelenmesinin seçilme sebebi, toplumsal cinsiyet algısı bakımından bu dersin rolünün ne durumda olduğu saptanarak görsel ve metinlerinin düzeylerinin istenilen seviyede olup olmadığının değerlendirmesini yapmaktır. Bir diğer sebep ise bu konuyla alakalı birçok sosyolojik araştırma bulunmasına rağmen eğitim alanında bu konuya yeteri kadar değinilmemesi ve araştırmaların da çok sınırlı olmasıdır.

Bu çalışmada kısaca Sosyal Bilgiler dersi, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, bu kitapların özellikleri ve toplumsal cinsiyet kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Sonucunda ülkemizde okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet hususu bağlamında doğrular vurgulanarak yanlış/lık/lar,

eksik/lik/ler ve noksan/lık/lar hususunda neler yapılması gerektiği ile ilgili tespitlerde bulunmak suretiyle araştırmanın bilim âlemine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın hazırlanma, araştırılma, yürütülmesi gibi evrelerinde yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle konunun şekillenmesinde yardımını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ali ÜREMİŞ'e, tezim boyunca düşünceleriyle bana yeni fikirler veren, bilgi ve deneyimlerini paylaştan hocam Prof. Dr. Cemal GÜVEN ve Dr. Öğretim Üyesi İlker DERE'ye teşekkür ederim.

Nihai olarak bana sonsuz destek verip çalışmam için yüreklendiren aileme ve motive eden eşim İsmail BAŞARAN'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Merve BAŞARAN

KONYA, 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve BAŞARAN
	Numarası	158302041007
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Ali ÜREMİŞ
	Tezin Adı	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi

ÖZET

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretim programı ile derse ait kitaplar incelenip bunlardaki resimlerin, konuların ve kazanımların, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi ve algısıyla ne denli ilişkili olduğu tespit edilerek, olumlu olumsuz ve eksik yönleri belirtilmiş; yer yer eleştirilmiş ve toplumsal cinsiyete ilişkin menfi, yanlış bilgilerin düzeltilmesi istikametinde katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma, 2018-2019 yılında okutulan ders kitaplarıyla sınırlandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yönteminden, kaynak ve materyal olarak da 4-5-6 ve 7. Sınıf ders kitaplarından yararlanılmıştır. Verilerin toplanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Tetkik edilen ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı üniteler kapsamında ve görseller de esas alınarak incelenmiştir.

Araştırmalar sonucunda toplumsal cinsiyet algısı çerçevesinde ders kitaplarının çok büyük yanlışlıklar ve eksiklikler taşımadığı, kadın erkek herkesin bir birey olarak kararlarını bağımsız şekilde alabilmesi algısının yeterli seviyede oluşmamasının, kültürel ve toplumsal bağlamda önemli oranda yanlış eğitimden kaynaklandığı kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Ders Kitabı, Kadın, Erkek.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Name and Surname	Merve BAŞARAN
	Student Number	158302041007
	Department	Primary Education
	Department	Social Studies Education
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)
	Supervisor	Dr. Öğretim Üyesi Ali ÜREMİŞ
	Title of the Thesis/Dissertation	Gender Equality Education in Social Studies Curriculum and Textbooks

ABSTRACT

The course books of Social Studies Instruction Program were examined and it was determined that whether the images, subjects and acquisitions in those books have any relation with gender mainstreaming training and perception; their positive and negative aspects were determined; time to time criticized and then it was tried to provide contribution to amend wrong information on negative and wrong data on social gender.

The research was limited with course books instructed in 2018-2019 education year. Document analyzing method among Qualitative Research Methods was used and Course books of grade 4-5-6 and 7 were used as resource and material at the research. Content Analysis Method was used to collect data.

Gender Mainstreaming Conception was examined at the analyzed course books in the frame of unites and based to images in those books.

At the end of researches, it has been concluded that the course books didn't have great mistakes and missing points in the frame of social gender perception; the perception on everybody's decision as male and woman can be taken individually didn't occurred in sufficient level and this case arisen from considerably wrong education regarding to cultural and social aspects.

Key Words: Social Studies, Gender mainstreaming, Course Book, Woman, Man.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Alt Problemler	3
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı.....	5
2.2. Toplumsal Cinsiyet.....	15
2.3. Sosyal Bilgiler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi.....	18
2.4. Uluslararası Sözleşmeler.....	19
2.5. Tarihte Türk Kadını	29
2.6. Ders Kitapları.....	36
2.7. İlgili Araştırmalar	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**YÖNTEM**

3.1. Araştırmanın Modeli.....	42
3.2. Kaynak ve Materyaller.....	42
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**BULGULAR VE YORUM**

4.1. Görsellerden Elde Edilen Bulgular.....	44
4.2. 4. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi.....	45
4.3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi.....	49
4.4. 6. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi.....	55
4.5. 7. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi.....	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER**

KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	78

KISALTMALAR

KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
TDK	: Türk Dil Kurumu
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ULAKBİM	: Ulusal akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
C.	: Cilt
S.	: Sayı
Yay.	: Yayın
B.M.	: Birleşmiş Milletler
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay. 52.....	46
Resim 2: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay. 57.....	46
Resim 3: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay. 152.....	48
Resim 4: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay 167.....	48
Resim 5: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay11.	49
Resim 6: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay.19.	50
Resim 7: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay 28.	51
Resim 8: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay.138.	52
Resim 9: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay 141.	53
Resim 10: (2018) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay 43.....	56
Resim 11: (2018) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Meb Yay.130.....	58
Resim 12: (2018). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 210.....	60
Resim 13: (2018). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 210.....	61
Resim 14: (2018). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 210.....	61
Resim 15: Temsili, (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 53.....	64
Resim 16: (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 147.....	67
Resim 17: (2018). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay.178.....	68

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Öğrenme Alanları.....	9
Tablo 2: Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Sosyal Bilim Disiplinleri	11
Tablo 3: Öğrenme Alanları ve Kazanım Sayıları.....	12
Tablo 4: Öğrenme Alanları ve Süreleri	13
Tablo 5: 2005 Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	14
Tablo 6: Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Değerler	14
Tablo 7: Çalışmada İncelenen Kitaplar	43
Tablo 8: Kitaplardaki Görsellerin Kategorilere Göre Sayıları.....	44
Tablo 9: Sosyal Bilgiler, Meb Yay. 7, 111, Eğitim Tablosu	65

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Burada araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

İlköğretimde önemli dersler arasında yer alan Sosyal Bilgiler, Antik Yunan ve Roma gibi pek çok eski uygarlıklarda benzeri isimler altında okutulmuş bir derstir. Herodot, Thukydides, Aristo, Eflatun gibi bilginler birer öğretmen olarak öğrencilerine öğretiler vermişlerdir. Çok eski, derin ve birikimli bir tarihi ve yaşanan coğrafya ile dünya coğrafyasını konu edinen Sosyal Bilgiler dersinin mazisi çok eskilere dayanır. Nizamiye medreseleri ile sonrasındaki Türk- İslam devletleri ve Osmanlı medreselerinde de bahse konu derse yer verilmiştir (Safran, 2015: 7).

Sosyal bilgiler dersinin kapsamı sadece tarih ve coğrafya ile sınırlı değildir. Aynı zamanda antropoloji, arkeoloji, siyaset bilimi, hukuk, felsefe, sosyoloji vb. birçok dersi içinde barındırır; bu nedenle konuları çok yönlüdür. Sosyal bilgiler öğretmenleri bu bilimlerle ilgili özlü bilgileri öğretim yöntem ve teknikleriyle birleştirerek öğrencilerine aktarırlar. Derslerini anlatırken de eğitim ve öğretimin temel materyallerinden olan ders kitaplarından azami oranda yararlanırlar (Akbaba, 2013: 15-16).

Ders kitapları, yazılı kültürün eğitime aktarımıdır; bu nedenle onların tarihini yazının icadıyla ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Öğretim sürecinde ders kitaplarının hazırlanmasındaki temel ilke onların bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandıracak etkinlikleri içermesi ve rehberlik edecek özellikte olmasıdır (Akbaba, 2013: 17).

Tüm disiplinlerde olduğu gibi söz konusu derste de öğrenenin bilgiyi yapılandırıp oluşturmaya, yorumlayıp geliştirmesine fırsat veren yapılandırmacı yaklaşımla işlenen derslerin öğrenci başarısının artmasına etkisi ve önemi büyüktür. O yüzden söz konusu dersin kitapları da bu sisteme göre hazırlanıp öğrenciye kendi kendine öğrenme fırsatı verecek şekilde değiştirilmiştir (Şaşan 2002: 49-52).

Toplumlarda kız ve erkek çocuklara küçük yaşlardan itibaren kadın ve erkek olarak rolleri büyük oranda biçilmiştir. Bu roller toplumdaki topluma, kültürden kültüre farklılık arz edebilir. Biyolojik olarak iki ayrı cins yani insanların kadın ve erkek olarak farklı yaratılmalarına cinsiyet, cinsiyetlerin de bütün toplumlarda edildiği ve uygulandığı rollere de toplumsal cinsiyet adı verilmektedir. Yani Toplumsal cinsiyet; cemiyetin kadın veyahut erkek diye ayırım gözetmeksizin “birey”e biçtiği roller, vazife ve sorumluluklarla toplumun “birey”i nasıl gördüğü, algıladığı ve ondan neler beklediği ile alakalı oldukça kapsayıcı bir kavramı izah etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eğitimi bahsedilen çerçevede toplumsal cinsiyet bilincinin oluşumu ile başlamakta olup bu kavram toplumsal cinsiyete ait kalıpsal yargıların olumsuz izlenimlerini tanıma, kavrama aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi manasına gelmektedir (Seçgin, 2015: 3).

Toplumsal/cinsiyet bilincinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması büyük ölçüde toplumun mihenk taşı olan okullarda mümkündür. Çünkü eğitim modeli ve okullar, toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarılıp kültürün pekiştirildiği kilit noktaların başında gelmektedir. Toplumda cinsiyet kaynaklı değerler, en belirgin olarak kendini okullarda göstermektedir. Zira öğretmenler de farkında olmadan kız ve erkek çocuklara ayrımlı muamelede bulunabilmektedir. Keza ailenin eğitim seviyesi, gelenek göreneklere bağlılıkları da onları etkilediğinden her çocuk ailesinden gördüğü şekilde kız ve erkek arkadaşlarına değişik davranışlarda bulunabilmektedir (Seçgin, 2015: 5)

Bu bağlamda toplumsal cinsiyet alanında farkındalık oluşturarak toplumsal cinsiyet/algısı/eğitimi/eşit/siz/liği vb. ile mücadele konularının okullarda bilhassa araştırma konusu olan dersin müfredatında verilmesi çok büyük önem arz etmektedir.

1.2. Alt Problemler

Bu çalışmada problem durumuna ilave olarak aşağıda verilen alt problemler belirlenmiştir.

1. 4. Sınıf ders kitabı metin ve görsellerinde toplumsal cinsiyet algısına ilişkin nasıl bilgilere yer verilmiştir?

2. 5. Sınıf ders kitabı metin ve görsellerinde toplumsal cinsiyet algısına ilişkin nasıl bilgilere yer verilmiştir?

3. 6. sınıf ders kitabı metin ve görsellerinde toplumsal cinsiyet algısına ilişkin nasıl bilgilere yer verilmiştir?

4. 7. Sınıf ders kitabı metin ve görsellerinde toplumsal cinsiyet algısına ilişkin nasıl bilgilere yer verilmiştir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın hedefi Sosyal Bilgiler öğretim çizelgesi ile ders kitaplarını inceleyip kitaplardaki resimlerin, konuların, kazanımların toplumsal cinsiyet eşitliğine ne kadar uyduğunu tespit etmek varsa eksiklikleri ve olumsuzlukları eleştirip toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz bilgileri değiştirmektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet alanındaki çalışmalar biyolojik olarak kadın ve erkek olmanın dışında sosyo-kültürel anlamlar ile kadının yaşadığı sorunları ele almıştır. Yalnız son zamanlarda toplumsal cinsiyet sadece kadını işlemenin tek başına yeterli olmayacağını konuyu erkeklerle birlikte çalışmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Avşar, 2017: 224). Toplumsal yapı ve kurumların değişmesi, gelişmesi, modernleşme sürecinin hızlanması, kadınların iş yaşamında yer alması, kadın ve erkek rollerinin değişmesine yol açmış ve bu durum kadın ve erkek kimliklerini de

değiştirmiştir. Yere ve zamana göre değişebilen toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bakış açısının kek yaşlarda çocuklara aktarılması önce ailede sonra örgün eğitim kurumu olan okullarda olmalıdır. Burada eşitlikçi tutumdan kasıt kızları “erkek”, erkekleri “kız” gibi yetiştirmek değil, yaşanılan olumsuz ve kötü olayların önüne geçerek herkese saygı duyulmasıdır (Avşar, 2017: 225).

Toplumsal cinsiyet ile ilgili çok fazla çalışma olmasına rağmen eğitim alanında yeterli olmadığı grlmştir. Bu alışma toplumsal cinsiyet kavramını ğretim programında, ders kitaplarındaki görseller ve metinlerde nasıl ele alındığının göstermektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2018- 2019 eğitim- ğretim yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler ğretim programı ve buna göre hazırlanan yazılı materyal olan kitaplar ile kısıtlıdır. Ders kitapları olarak;

1. 4. sınıfta Tuna Yayınları, 2018, Yaz. Sami Tüysüz,
2. 5. sınıfta Anadol Yayınları, 2018, Yaz. Erhan şahin olan,
3. 6.sınıf MEB Yayınları, 2018, Yaz. F. G. Yılmaz, H. Bayraktar, M. Kemal zden, M. Akpınar, . Evin olan,
4. 7. sınıfta ise MEB Yayınları, 2018 Yaz. G Gültekin, M. Akpınar, M. Nohutcu, P. zerdoğan, S. Aygün olan kitaplar kullanılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı

Geçmişten günümüze toplumu, insan ilişkilerini, insanın çevresiyle ve kurumlarla olan münasebetlerini inceleyen bilim dalları, Sosyal Bilimler adı altında toplanmaktadır. Bahsi geçen öğretiminin planlanmasında ise ana öge olarak Sosyal Bilimler esas alınmaktadır. İlköğretim kurumlarında Sosyal Bilimlerden alınan muhteva, Sosyal Bilgiler programındaki ünitelerle kaynaştırılıp bütünleştirilerek kullanılmaktadır (Safran, 2015: 6).

Sosyal Bilgiler alanı dünyada 18 - 19. yüzyıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sahanın ayrı bir disiplin haline gelmesi, sosyal bilimlerdeki çoklu bilgilerin gelecek nesillere nasıl aktarılacağı sorunundan kaynaklanmıştır. Sosyal Bilgiler terimi resmi olarak 1916'da Milli Eğitim derneğinin orta dereceli okulları teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir (Safran; 2015: 7). 1926 yılındaki çizelgede Hayat Bilgisi, toplu tedris ve iş okulu kavramlarının yer aldığı görülmektedir. Bu ders, hayatın çocuğa bir bütün olarak öğretilmesi gerektiğini savunan J. Dewey'in etkisiyle ilk defa 1926 yılında "Hayat Bilgisi" adıyla okullarımıza girmiştir (Akbaba, 2013: 13). J.Dewey, Sosyal Bilgiler dersinin hedefi, çocuğa medeniyetleri, kültürü ve demokrasiyi tanıtarak ülkesini, milletini sevdirmek aynı zamanda onları vatanına bağlı, değerlerine sahip çıkan ve onları yaşatan bir vatandaş olarak yetiştirmek olarak ifade etmektedir (Zor, 2008: 17).

Geniş alanlı program tasarımı prensibinden hareket ederek Tarih- Coğrafya- Tabiat-Eşya ve Yurt Bilgisi dersleri ilk 3 yılda Hayat Bilgisi dersi adıyla toplanmıştır (Ayyıldız, 2017: 8).

1926 yılında II. Meşrutiyet dönemindeki Malumat-ı Vataniye dersinin ismi Yurt Bilgisi olarak değiştirilmiştir. 1948’de bu dersin adı “Yurttaşlık Bilgisi” olarak değiştirilmiş fakat daha sonra bu yıl içinde düzenlenen ilkokul programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilmiştir (Çatak, 2015: 9). Sosyal Bilgiler dersi 1948’deki programda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi olarak ayrı şekilde yer alırken 1962 yılında düzenlenen ilkokul programında Hayat Bilgisi dersiyle birlikte verilmiştir. 1968 ‘deki programda ise Sosyal Bilgiler dersi altında ele alınmıştır. 1970- 71 Ortaokul Programında ortaokul öğretim programında değişiklik yapılmış ve okullarda Fen Bilgisi ile Sosyal Bilgiler dersi uygulanmaya başlamıştır. Bu programda yapılan değişiklik bu yıla kadar yapılan birbirinden bağımsız olarak okutulan bu dersleri disiplinler arası yaklaşıma göre yeniden yapılandırılan bir program olmuştur (Çatak, 2015: 11-15). 2004 yılına kadar da tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi derslerin harmanlanmasıyla oluşan bir disiplin olarak kabul edilirken bu ders asıl dönüşümünü 2004’ten sonra yaşamıştır. 2005-2006 öğretim yılında ders Türkiye çapında uygulanmaya başlamıştır.

MEB Sosyal Bilgiler dersinin geliştirilme sebebini; “Bütün dünyada kişisel, toplumsal ve iktisadi sahada yaşanan değişim ve gelişmeleri, ülkemizde de demografik alanda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, toplumsal cinsiyet alanında, teknolojik gelişmelerde, iş gücünün vafında görmek mümkündür. Tüm bu değişim, gelişim ve ilerlemeleri eğitim programımıza yansıtmak zaruret arz etmektedir” şeklinde ifade etmiştir. Bu ders, bireyin toplumsallaşmasını sağlayan, geçmişte olan savaş, müzakere, göç, doğal afet gibi iz bırakan olayları hatırlatarak bugünü yaşamasını ve yarını da kucaklamasını öğreten bir disiplinler topluluğudur (Ambarlı, 2010: 1). İnsanların toplum oluşturarak bir arada yaşamaya başlamasından günümüze kadar süre gelmiş olan dersin konusu, hayatın kendisidir. Öğrenenin sosyo- iktisadi, çevresel ve kültürel, yerel ve evrensel anlamda kendisini ve etrafını, toplumunu, içinde bulunduğu ülkeyi ve dünyayı tanıma, idrak etme ve sorunlarını çözme açısından önemli bir mihver derstir (Duman-İkiel, 2002: 256). Bu nedenle ders kitapları, konular ve ünite planları bu yaklaşıma uygun hazırlanmalıdır.

Sosyal Bilgiler, toplumsal hayatı tertip eden, insanın sosyal yaşantısı içerisinde mutlu, huzurlu, refah içinde yaşamını idame ettirmesi ve kendini gerçekleştirmesini sağlayan her türlü toplumsal vakıalar olarak da açıklanabilir. Bu dersin gayesi, yetişmekte olan çocukların ve gençlerin topluma sağlıklı, faydalı aynı zamanda kadın ve erkek tüm insanlara eşit bir şekilde davranmalarına da yardımcı olmaktır (Seçgin, 2015: 5).

Safran'ın "Sosyal Bilgiler Öğretimi" adlı kitabında da ifade edilen ve bu ders için önemli bilgiler içeren ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)'nin tanımı şu şekildedir: "*Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır*" (Aktaran, Safran, 2015: 4).¹

Sosyal Bilgiler öğretimi aynı zamanda çocukların okullarda sınıf başkanı seçmek, öğrenci kulüplerinde yer almak gibi görevlerle demokratik seçimlerin küçük aşamalarını görerek toplumsal hayatta seçimle iş başına gelen yönetici, başkan ve vekillerin seçim süreçlerine dair bilgi sahibi olmalarını sağlarken onların demokratik yaşamda sosyalleşmelerinde de etkilidir. Böylece öğrenciler vatandaş olarak haklarını öğrenip demokraside aktif katılıma dair bilgi sahibi olurlar. Böylece Sosyal Bilgiler dersi toplumsallaşmaya da önemli bir katkı sağlamaktadır.

Çocukların toplumsallaşmasına etki eden bir diğer çevre de ailedir. Şöyle ki toplumun en küçük yapı taşı ailedir ve çocuk ilk bilgilerini, deneyimlerini ailede öğrenir. Köse'nin "Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu" kitabında bu konuyla ilgili olarak şu cümleler yer almıştır. "*Aile, bir toplumu oluşturan en küçük kurumsal yapıdır ve bir toplumun en küçük ama en hayati örgütlenme şeklidir. Devlet de ailenin en büyük modelidir.*" (2015: 147). Sağlıklı bireylerden oluşması istenen bir toplumda öncelikli olması gereken sağlam aile

---

¹ Ders çok yönlü bir içeriğe sahiptir. Arkeoloji, antropoloji, felsefe, psikoloji, sosyoloji, sanat ve estetik, tarih, coğrafya gibi pek çok disiplin hakkında bilgi sahibi olan öğretmenler ders içeriğiyle birleştirerek bu birikimlerini öğrencilerine aktarırlar.

ilişkileridir. Böylece çocuk akraba ve sosyal çevresindeki insanlarla nasıl iletişim kurması gerektiğini ilk olarak ailesinden öğrenir.

Toplumsal kurumların ve aradaki bağın daha samimi olduğu toplumlarda fert, hayatı yaşayarak iyi ya da kötü tüm olayların içinde yer alarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Fakat günümüzde kalabalıklaşan, büyüyen ve çeşitli kurumlar ile ilişkilerin yer aldığı modern toplumlarda çocuğun insan ilişkilerini, insanların farklı kişilik ve karakter yapısına sahip olduğunu, hükümet ve devlet gibi siyasal kurumların nasıl işlediğini öğrenmesi gerektiğinden dolayı bu vazifeyi eğitim- öğretim kurumları üstlenmiştir. (Safran, 2015: 5). Çocukların cinsiyetlere ait nitelikleri ve bu yaradılış özelliklerinin içerdiği anlamları öğrenmeleri, toplumsallaşma sürecinde gerçekleşir. Okul, kişiyi dar bir yaşam çevresinden kurtararak onun daha geniş bir çevre içinde yer almasını sağlar. Bu geniş ortam içerisinde birey kendi kimliğini şekillendirmeye çalışırken aynı zamanda yaşadığı topluma adapte olmak için gerekli davranışları kazanmaya başlar (Kılıç ve Eyüp, 2011: 2). Bu nedenle okul eğitim sisteminin en kritik ve önemli ögesi olarak kabul edilmektedir. Çocukların sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olmaları ve istenilen şekilde toplumsallaşabilmeleri için aile ve okul eğitimindeki tutarlılığın önemi yadsınamaz. Bu nedenle ailede kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve tutumlarla okuldakiler birbirini destekleyici özellikte olmalıdır (Safran, 2015: 728).

Kültürün taşıyıcısı, gelecek batınlara aktarıcısı ve bireyin toplumda etken olmasını sağlayan okul bu fonksiyonlarını çeşitli öğelerle ve gereçlerle gerçekleştirir. Bu materyallerin en önemlisi ders kitaplarıdır. (Kılıç ve Eyüp, 2011:3) 2005 ve sonrasında 2018 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler dersi, programı ve kitaplarında öncelikli olarak yapılandırmacı yaklaşım vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım biçiminin en önemli özelliği, öğrenenin bilgiyi zihninde yapılandırmasına, oluşturmasına, yorumlayıp geliştirmesine olanak sağlamasıdır. Öğrencinin aktif rol aldığı bu öğrenmede sadece okuma - dinleme değil; tartışma, eleştirme, fikirleri savunma, hipotez kurma, yaşanılanları sorgulama ve düşünceleri paylaşma gibi etkin katılımlar yer almaktadır (Şaşan, 2002: 49-52). Günümüzde, öğrencileri derslerde mümkün olduğunca yapılan etkinliğin içine katmak, onların drama gibi geliştirici

diyaloglar kurabileceği oyunlar da eğitim bilimciler tarafından tercih edilmektedir (Ünal ve Çelikkaya, 2009:198).

Okullarda öğrencilerin başarılarını artırmada ve nitelikli bilgi almalarında yapılandırmacılık yaklaşımına dayalı öğrenmenin geleneksel ve alışılmış yöntemlerden daha verimli olduğu saptanmıştır. Bu derste öğrenilen bilgilerin kalıcılığı arttırmada, edinilen bilgileri yaşam içinde kişilerin farklılıklarına saygılı bir şekilde ayırım yapmadan hayata aktarılmasında da bahsedilen yaklaşımın geleneksel öğretime göre daha etkili olduğu görülmektedir (Ünal ve Çelikkaya, 2009: 208- 210).

Sosyal Bilgiler programı, yurdumuza 1940'lı yıllarda giren müfredat bölümü anlayışını devam ettirmektedir. Fakat sonraki yıllarda birçok disiplini içinde barındıran bir ders olmasına dayanarak “Öğretim Alanı” terimi ortaya çıkmıştır. Öğrenim alanı; birbiriyle ilgili bilgi, tutum, beceri, kazanım ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi düzenleyen ve biçimlendiren disiplinler arası bir yapıdır. Güncellenen 2018 programında 7 öğrenme alanı bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1: Öğrenme Alanları

ÖĞRENME ALANLARI	
I.	BİREY VE TOPLUM
II.	KÜLTÜR VE MİRAS
III.	İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER
IV.	BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM
V.	ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM
VI.	ETKİN VATANDAŞLIK
VII.	KÜRESEL BAĞLANTILAR

“Zaman, Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanı tüm ünitelerle ilişkilendirilmiştir.

2018 yılı yenilenmiş programda öğrencilerin ulaşması gereken hedefler “ Öğretim Programının Özel Amaçları” olarak yer alırken, 2005’te “ Genel Amaçlar” adı altında yazılmıştır.

2018 yılında yenilenen bu programa göre öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal görüşe sahip bir yurttaş olarak yetişmeleri,

2. Atatürk ilke ve inkılâplarının, T.C.’nin sosyal, kültürel ve iktisadi kalkınmadaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve muasır değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

3. Hukuk kurallarının genel olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu nedenleriyle bilmeleri,

4. Türk kültürünü, tarihini oluşturan temel unsur ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

5. Yaşadığı çevre ile dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,

6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp tabii kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak ulusal kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,

9. Çalışmanın sosyal hayattaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,

10. Farklı çağ ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

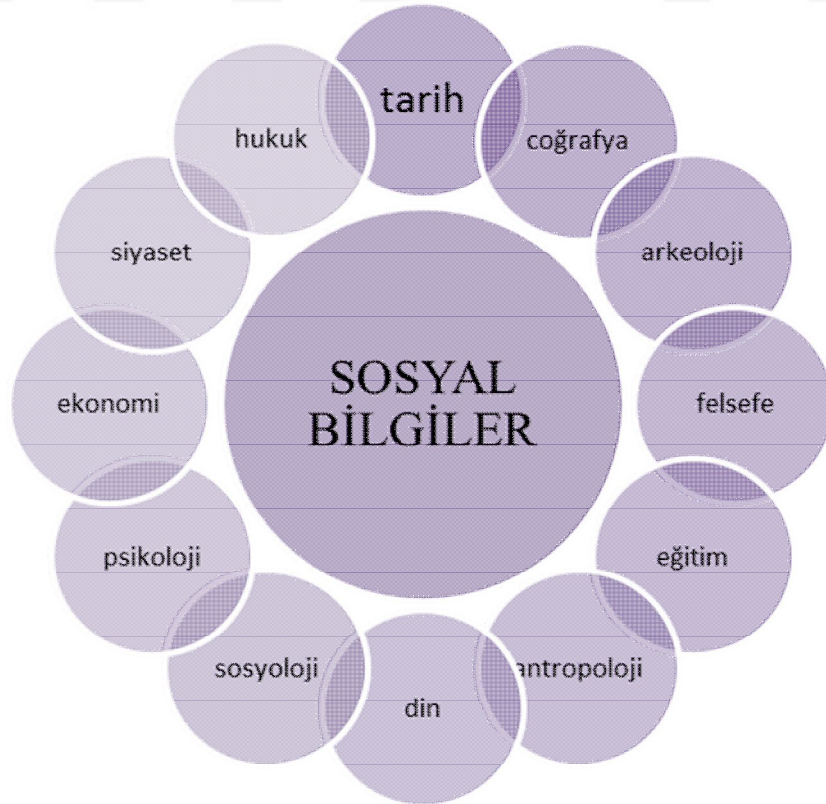
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve haberleşme teknolojilerini bilinçli kullanmaları,

12. Bilimsel fikirleri temel alarak bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için esas iletişim becerileriyle sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri amaçlanmıştır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018: 7).

Sosyal Bilgiler dersi birçok sosyal bilimi içinde barındıran bir disiplindir ve bu ders sosyal bilimlerin köklü ve derin birikiminin genç nesle nasıl aktarılacağı sorunundan hareketle ortaya çıkmıştır. Edgar Wesley, Sosyal Bilgiler dersi için “pedagojik amaçlar dolayısıyla sosyal bilimlerin basitleştirilmiş şeklidir” diyerek bu dersin çıkış nedenini ortaya koymaktadır (Akbaba, 2013: 10). Aşağıdaki tabloda Sosyal Bilgiler dersinde yer alan disiplinler yer almaktadır.

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Sosyal Bilim Disiplinleri

Tablo 3: Öğrenme Alanları ve Kazanım Sayıları

	4.sınıf		5.sınıf		6.sınıf		7.sınıf	
	Kazanım Sayıları 2005	Kazanım Sayıları güncellenen	Kazanım Sayıları 2005	Kazanım Sayıları güncellenen	Kazanım Sayıları 2005	Kazanım Sayıları güncellenen	Kazanım Sayıları 2005	Kazanım Sayıları güncellenen
ÖĞRENME ALANLARI								
Birey ve toplum	6	6	4	4	6	5	6	4
Kültür ve Miras	6	4	6	5	7	6	8	5
İnsanlar, yerler ve Çevreler	8	6	8	5	9	5	5	4
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	7	5	7	6	6	6	6	6
Bilim, Teknoloji ve Toplum	6	5	6	5	5	4	5	4
Etkin Vatandaşlık	5/4	4	5/5	4	5	6	5	5
Küresel Bağlantılar	4	4	6	5	5	4	4	4
Toplam	46	34	47	34	43	36	39	32
Genel Toplam		175			Genel Toplam	136		

Eski programda kazandırılması gereken davranışlar hedef adı altında yer almaktaydı. Yeni programda ise bunun yerine kazanım ifadesi tercih edilmiştir. Kazanım, “öğrenme ve öğretme süresi içerisinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlardır” (Akbaba, 2013: 14).

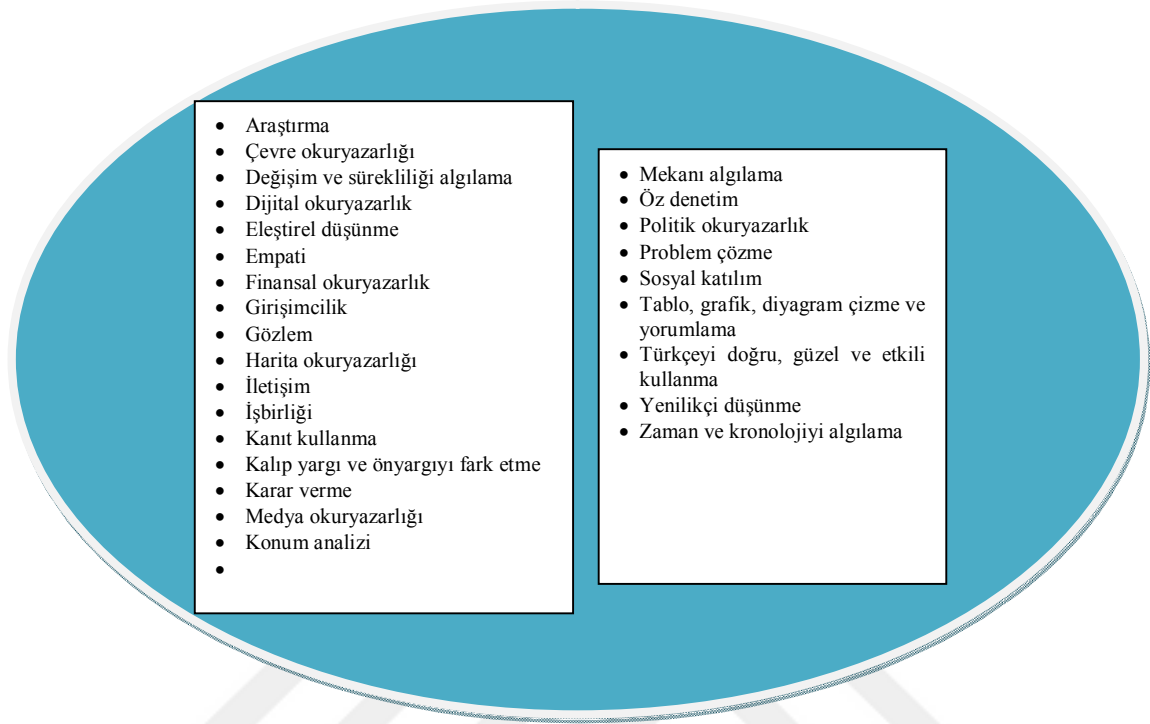
2005'teki programa ait yukarıdaki kazanım tablosunda kazanım sayıları önceki ve güncellenen haliyle verilmiştir. Tabloya bakıldığında kazanım sayılarında düşüş olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Öğrenme Alanları ve Süreleri

SINIFLAR	4. Sınıf			5. Sınıf			6. Sınıf			7. Sınıf		
	ÖĞRENME ALANI	Kazanım	Süre oranı %	Ders saati	Kazanım	Süre oranı %	Ders saati	Kazanım	Süre oranı %	Ders saati	Kazanım	Süre oranı %
Birey ve Toplum	5	11,1	12	4	13	14	5	11,1	12	4	11,1	12
Kültür ve Miras	4	13	14	5	16,6	18	6	20,4	22	5	27,8	30
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	18,5	20	55	16,6	18	4	13	14	4	13,9	15
Bilim, Tek. ve Toplum	5	14,8	16	6	13	14	4	11,1	12	4	11,1	12
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	16,6	18	4	16,6	18	6	16,6	18	6	13,9	15
Etkin Vatandaşlık	4	13	14	4	11,1	12	6	14,8	16	5	11,1	12
Küresel Bağlantılar	4	13	14	5	13	14	6	13	14	4	11,1	12
Toplam	33	100	108	34	100	108	35	100	108	32	100	108

2018’de değiştirilen bu programda da kazanım sayıları azaltılarak içerik biraz daha daraltılmıştır.

Sosyal Bilgiler programının temel öğelerinden biri de becerilerdir. Beceri; öğrencilerin öğrenmesi, kazanması ve bunları hayatına aktarması gereken kabiliyetlerdir.

Tablo 5: 2005 Öğretim Programında Yer Alan Beceriler

Her iki programda da beceriler aynıken 2018 programına “**Hukuk Okuryazarlığı**” becerisi eklenmiştir.

Programın önemli diğer ögesi ise değerlerdir. Değer; genç nesle öğretilmesi gereken temel ahlaki ilke ve inançlardır (Akbaba, 2013: 16). Değerler eğitimi değişmeden aynı sayıda ve içerikte kalmıştır. Bu değerler aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 6: Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Değerler

• Adalet	• Estetik
• Aile birliğine önem verme	• Eşitlik
• Bağımsızlık	• Özgürlük
• Barış	• Saygı
• Bilimsellik	• Sevgi
• Çalışkanlık	• Sorumluluk
• Dayanışma	• Tasarruf
• Duyarlılık	• Vatanseverlik
• Dürüstlük	• Yardımseverlik

2.2. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet genel olarak ve kalıplaşmış bir şekilde kadın - erkek olarak ikiye ayrılan biyolojik özelliği yani fiziksel ve biyolojik farklılığı anlatır.

Toplumsal cinsiyet (gender) ilk kez, 1950'li yılların ortalarında psikoloji sahasında kişilik patolojilerinin tedavisinde kullanılmış ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet, "kimlik" adı altında kavramlaştırılarak "toplumsal cinsiyet kimliği" bir kişinin kadın ya da erkek olduğuna dair şahsiyet algısı olarak tanımlanmıştır (Soy, 2017: 12). Bu terim, ilk kez Robert Stoller'in 1968'de çıkan *Sex and Gender* kitabında kullanılmıştır (Avşar, 2017: 226). Sosyolojinin konusu olmasını sağlayan Ann Oakley'e göre toplumsal cinsiyet "*Erkeklik ile kadınlık arasındaki paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmedir*". Stoller'e göre toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetten farklıdır fakat tümüyle birbirinden ayıramaz. Biyolojik cinsiyet sabit olup değişmediği halde sosyo- kültürel özellikleri olan toplumsal cinsiyet topluma, zamana ve yerlere göre değişebilir (Avşar, 2017: 227). Toplumsal cinsiyet, toplum ve kültürün harmanlayıp yapılandığı, biyolojik farklılıklardan bağımsız şekilde gelişen cinsiyet rolleri, kişisel kimliği, statü ve sorumluluklarını ifade etmektedir (Kılıç ve Eyüp, 2011: 3).

Toplumsal cinsiyet yazınındaki en önemli kavramlardan biri de roldür. Toplumsal rol, toplumsal statüye uygun olarak toplumun bireyden beklediği davranışlardır. Yani kadın ve erkek olarak kişiye biçilen rollerdir. Bu roller toplumdan topluma kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. Her toplum kadın ve erkeklerin; kız ve erkek çocukların davranışlarını yönetecek rolleri belirler. Böylece kadın ve erkekte beklenenler, kişinin cinsiyetine uygun davranışlar göstermesine yol açar (Avşar, 2017: 227). Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında etkili olan faktörler; aile, eğitim, kültürel ortam, kitle iletişim araçlarıdır.

Toplumsal cinsiyet, bir bilim değil ideolojidir. İnsanların kültürlerine, değerlerine ve fikir yapılarına göre değişik biçimlerde açıklanıp kültürel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan kadın ve erkek modelleridir. Toplumsal cinsiyetin biyolojik özelliklerden ayrılan tarafı, toplumsal ve kültürel birikimle yoğrulup

oluşturulmasıdır. Kadınlık ve erkeklığe ait değerler, yaşanan coğrafi bölgeye, kültürel mirasa ve küresel başkalaşımlara bağılı olarak değişmekte olup bu faktörler dışında farklı bölgelerdeki aile yapıları, gelenekler, adetler gibi etkenler de kadın ve erkeğe biçilen rolleri etkilemektedir (Soy, 2017: 15).

Toplumsal cinsiyet çalışmaları batı kültüründeki erkek ve kadın rollerini toplumumuzda yansıtmaya çalışmaktadır. Toplumsal cinsiyetçiler, içinde bulunduğumuz kültürün toplumsallaşma sürecinde erkeklere güçlü olmayı öğretirken, kadınların daha pasif ve çekingen olmalarını öğretmekte; erkeklere baskın, bağımsız, sahip çıkan gibi duygular atfederken kadınlara da duygusal, vefakâr, cefakâr, itaatkâr gibi duyguları yüklemiştir (Tecim, 2017: 162).

Oakley, toplumsal cinsiyetin bir kültür meselesi olduğunu da belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere söz konusu kavramı belirleyen kişinin içinde yaşadığı toplumun kültürü, refah düzeyi, eğitim seviyesi olup içeriği farklılık gösterir. Kadın-erkek benliklerinin ve rollerinin toplumdan topluma farklılık arz ettiği eskiden beri etnolog ve antropologlarca tespit edilmiş bir durum olmakla birlikte bir toplumda kadın ve erkeklere verilen rollerin başka bir toplumda tamamen tersi olabildiğinden genel bir kadın ve erkek kişiliği ve kimliğinden söz edilemez. Bazı toplumlar yaşadıkları doğal ortamın dayattığı zorunluluklar, bazıları da kültürleri ve değer yargılarının ayırımı nedeniyle bu kimlikleri farklı inşa ederler (Polat, 2012: 6). Genel olarak bütün toplumlarda erkek çocuklarının daha cesur, girişken, dışa dönük ve çevresine hâkim olabilecek şekilde yetişmesi beklenirken; kız çocuklarının ev içinde nazlı, çekingen, ev işlerini öğrenmesi, toplum içinde düşüncelerini ifade etmeyip sessiz kişilik özelliklerinde olması beklenir.

Chodorow'un "Anneliğın Üretimi" adlı kitabında toplumsal cinsiyet gelişimini anlattığı teoriye göre, toplumsal cinsiyet gelişimi tamamen kadınların annelik yaptığı aile çevresinin ve yapının sonucudur. Kız ve erkek çocukları anneleriyle olan ilişkilerine göre kendi kimliklerinin ve toplumsal cinsiyetlerinin farkına varırlar (Uçar, 2005: 12).

Bebeğin içine doğduğu toplumsal ortam aynı zamanda, bebeğin kişiliğini belirleyecek olan toplumsal ve kültürel kodları kapsar. Kız ve erkek çocuğun gelişimi ve büyümesi süresince onun bu toplum içinde nasıl bir erkek ya da kadın olması öngörülümüşse/ modellenmişse, bu doğrultudaki değer yargılarıyla “eğitilmeye” başlanır. Bu eğitim, aynı zamanda toplumda geçerli olan değer yargılarının ve cinsiyet rol modellerin bebeğe benimsetilmesiyle olur (Atauz, ?; 13).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirinden ayrı iki kavramdır. Cinsiyet doğuştan getirdiğimiz niteliklerdir. Toplumsal cinsiyet ise biyolojik cinsiyetin nasıl şekillenmesi ve hangi rollere sahip olması gerektiği ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet, çok değişik, karmaşık ve farklı etkenler çerçevesinde oluşur. Her kadın ve erkeğin hayat deneyimi, görgüleri farklıdır. Kadınlar ve erkeklerin karşılaşılan olaylara bakış açısı, adalet, adaletsizlik ya da eşitliğe karşı olan görüşlerinin bir olmaması da toplumsal cinsiyet kavramıyla açıklanabilir. Esasında bu kavram kadın ile erkek arasındaki farklılıkların toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet, insan ve kadın kimliğini oluşturan tek ve baskın unsur değildir, kimliği oluşturan diğer pek çok etmenden sadece birisidir. Toplumsal cinsiyetin içeriği sınırsız bir çeşitlilik gösterir (Polat, 2012: 10).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ise; “yasalar önünde, kadına ve erkeğe eşit davranılması, aile ve toplum içinde kadının ve erkeğin kaynaklardan, fırsatlardan ve hizmetlerden eşit olarak yararlanması” olarak tanımlanmaktadır (Kalaycı-Hayırsever, 2014: 3). TDK’ ye göre eşitlik “Kanunlar yönünden insanlar arasında ayırım bulunmaması durumu ile bedensel, ruhsal başkalıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırım bulunmaması durumu” olarak tanımlanmıştır. Eşitlik anlamı çok yönlü ve yorumlanması zor bir kavramdır. Çünkü neye göre nerede eşitliğin olması tartışıla gelmiş bir durumdur. Herkesi her konuda eşit görmek ve buna göre davranmak eşitsizliğin aksine adaletsiz bir yaklaşımdır. Eşitlik, farklılıklara göre hak ve adaleti sağladığı ölçüde işlevseldir (Soy, 2017: 37). Eşitlik ya da eşitliğe ulaşmak tüm toplumlar için evrensel bir kavramdır. Kadın-erkek arasındaki eşitlik demokratik toplumların temel inancıdır. İnsan haklarının herkes için tam manasıyla sağlanması, eğitimde fırsat eşitliğine ulaşılması,

özgürlüğün sağlanması eşitlik ile mümkün olacaktır. Bu nedenle insanlığın gelişmesi, daha modern ve güzel bir toplum olma gayesine ulaşma eşitlik arayışını dinamik kılmıştır (Atauz, 10).

Toplumsal cinsiyeti anlamada ve aktarmada eğitim kurumlarının önemi yadsınamaz. Çocukların sosyalleşmelerini anne ve babanın yanı sıra, medya ve okul gibi sosyal kurumlar da sağlamaktadır. Okul bireylerin toplumsallaşmasını sağladığı gibi toplumsal cinsiyet rollerini de kazandırır. Okullarda kız ve erkeklere cinsiyetle alakalı roller, beklentiler, kalıp yargılar açık ya da üstü örtülü bir şekilde aktarılıp benimsetilir. Bu mesajlar ve öğretiler aracılığıyla çocuklar geleneğe dayalı cinsiyet rollerine uygun davranışlar geliştirmeye yöneltilir. Diğer taraftan çocuklarda kendi kendilerini toplumsal cinsiyet anlamında sosyalleştirmektedir şöyle ki çok erken yaşlardan itibaren çocuklar aynı cinsiyetten oyun arkadaşları ile beraber olmayı tercih ederler. Her iki cinsiyetteki küçük çocuklar fakat özellikle erkekler, yine kendi cinsiyetlerine uygun olduğunu düşündükleri oyuncaklar ile oynar (Seçgin, 2012: 35).

Toplumsallaşma kuramına göre, toplum erkek ve kadına farklı davranış kalıpları yükler. Bununla birlikte de kadına ve erkeğe cinsiyet kaynaklı uygun başarı ölçütleri sunulur, hissettirilir (Aslan, 2010: 4). Bir ülkedeki politik ve ekonomik işleyişler, eğitim sistemleri, kanuni düzenlemeler, kültür ve adetler tarafından belirlenip belli bir kurumsal yapı haline getirilen toplumsal cinsiyet düzeni, kadınlar ve erkekler için uygun görülen rolleri belirler. Okullar, bu rollerin belirginleşmesini, çocukların cinsiyete göre nasıl davranması gerektiğini sağlayan elzem yerlerdendir.

2.3. Sosyal Bilgiler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersi, her öğrencinin kendine özgür bireyler olduğunu kabul etmesi, karşılıklı ilişkilerde kişisel farklılıklara duyarlılıkları, cinsiyetler arası saygı ve eşitliği göstermesi açısından son derece önemlidir. Etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi sayesinde çocuklar hem kendine özgüveni olan, bilgili, geçmişle ve gelecekle bağlantı kurabilen aynı zamanda çevresindeki insanlarla düzgün ve doğru iletişim kurabilen bireyler olarak yetişir. Bu eğitim sayesinde çocuklar farklılıklara

saygı duymayı, cinsiyetler arasında ayrımcılık yapmamayı, toplumsal davranışlarında adil ve hoşgörülü olmayı öğrenirler. Burada da devreye değerler eğitimi girmektedir.

Eğitim gördükleri süre zarfında çocukların öğrenimine katkıda bulunan ve kılavuzluk eden tek kaynak ders kitapları değildir. Bunların yanında, eğitim- öğretim faaliyetlerini sürdüren, belirleyen, doğrudan etkide bulunan, yapıp ettikleri ve söyledikleriyle çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakan öğretmenlerdir. Bu nedenle cinsiyet kavramına ilişkin öğretmen algıları ve inançları eğitim sürecinde ders kitaplarının yanında çok daha ayrı bir önem arz etmektedir.

Öğretmenlerin içinde buldukları ve yaşadıkları kültürel ortam cinsel rol ayrımcılığının ne derece farkında olduklarını ve buna karşı davranışları, sınıfta çocuklarla iletişimi, hal, tavır ve tutumlarını etkileyecektir. Bu nedenle ders kitaplarının yanı sıra öğretmenlerin de cinsiyetçilik algı ve tutumlarının ölçülmesi eğitim süresi boyunca cinsiyetçiliğin saptanması açısından önem taşımaktadır. Çünkü öğrenci okulda öğrendiklerini yalnızca ders gereçleri vasıtasıyla değil yaşayarak da öğrenir (Asan, 2010: 68). Bu nedenle öğrencilerin farklılıklara saygı, empati kurabilme, kız ve erkek tüm arkadaşlarına eşit davranabilmesi hayatın içinde yaşayarak öğrenmelerine, bunları aşlamak için öğretmenlerin toplumsal cinsiyet bazlı ders yapabilmelerine bu da öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından donanımlı olmalarına bağlıdır.

2.4. Uluslararası Sözleşmeler

Türkiye Cumhuriyeti, kadınının konumu ve sosyal sahada güçlenmesi için yapılan çalışmalar açısından dünyada istisnai ve özgün tarihsel bir tecrübeye sahiptir. Kadınların ilerlemelerine ve güçlenmelerine ilişkin olarak T.C. kurulduğu yıllarda gerçekleştirilen bu reformlardan bazıları şunlardır;

Türk kadınına toplumsal alanda ve eğitim alanında doğrudan etkileyen düzenlemelerin başında 1924'te kabul edilen, eğitimde birliği sağlamak amacıyla kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkânları veren Tevhid-i Tedrisat Kanunu gelmektedir. Bir diğeri ise kadınların kanuni konumunu tamamıyla değiştirerek gerek

aile içinde gerekse birey olarak eşit haklar sağlayan 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunudur (TR’de Kadın, Aile ve Sosyal Polt. Bak. 3).

Bunların yanı sıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesinde diğer önemli aşama ise siyasi hakların kazanılmasıdır. Türk kadınlarına 1930’da yerel, 1934’te de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı birçok Batı ülkesinden önce tanınmıştır. Türkiye, kadınlar için toplanan uluslar arası bildirilere de katılmış ve bunları imzalamıştır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Türkiye, 1 Mart 1980’de imzaya açılan ve 3 Eylül 1981’de yürürlüğe giren “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ne katılmış, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlayarak kadın-erkek eşitliği konusunda önemli bir yere sahip olan CEDAW’ı (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi) imzalamıştır. Bu sözleşmede hukuk önünde eşitlik ile ilgili şu maddeler yer almaktadır:

1. Taraf devletler kadınların erkeklerle kanun önünde eşitliğini kabul eder.
2. Hukuki meselelerde kadınların erkeklerle aynı yasal ehliyete sahip olmalarını ve bu ehliyeti kullanmaları için aynı olanaklardan yararlanmalarını kabul eder. İmzalayan devletler özellikle, sözleşme yapma ve malların idaresi konusunda kadınlara eşit haklar tanır ve mahkeme ve yargı yerleri önündeki davaların her aşamasında eşit muamele görmelerini sağlar.
3. Kadının hukuki ehliyetini sınırlandırmaya yönelik yasal sonuca neden olan bütün sözleşmelerin ve her türlü özel belgenin hükümsüz sayılacağını kabul eder.
4. Kişilerin seyahat hakkı, yerleşme ve konutu seçme özgürlüğü ile ilgili yasalarda erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanımayı kabul eder.

Taraf devletler bu sözleşmeyi hakkaniyet ve adalet esaslarına dayalı yeni uluslararası ekonomik düzenin, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanmasında önemli ölçüde katkıda bulunacağına inanarak, cinsiyetler arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için erkekler ile birlikte kadınların da toplum ve aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesine ihtiyaç bulunduğundan kadınlara karşı ayrımcılığın

tasfiye edilmesi hakkındaki bildiride yer verilen prensiplerin uygulanmasına karar vererek imzalamışlardır.

Türkiye’de başta Anayasa olmak üzere tüm kanunlarda kadın erkek fırsat eşitliğinin güvence altına alınması amacıyla düzenlemeler yapılmıştır.

Örneğin; Türkiye’de kadın erkek eşitliği ilkesi; 2001 yılında Anayasa’nın 41. ve 66. maddeleri, 2004’te 10. ve 90. maddeleri, 2010 yılında ise yine 10. maddesinde yapılan değişikliklerle güçlendirilmiştir. Anayasa’nın;

- 10. maddesine 2004 yılında “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü eklenmiştir.

- 2010 yılında 10. maddenin ikinci fıkrasının sonuna: “...bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” ibaresi eklenmiştir.

- Yapılan bu değişikliklerle devlet cinsiyete dayalı ayırım yapmamanın haricinde, kadınla erkeğin her alanda eşit haklara ve imkânlarla kavuşması için düzenlemeler yapmak, gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınarak pozitif ayrımcılığın önü açılmıştır.

- 41. maddesine; “Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinden sonra gelmek üzere “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” hükmü eklenmiştir. (KGSB ve Eylem Planı, 2018-2023: 23).

2014-18 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planında Kalkınma Bakanlığı 20 çalışma grubu oluşturmuştur. Bu grupların içerisinde yer alan Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubunda, “eğitim, sağlık, şiddet, istihdam, karar alma ve siyasete katılım” olmak üzere beş temel alanda “alt gruplar” oluşturularak, Türkiye’deki var olan durumu, sorun alanları ve çözüm önerilerini de kapsayan ayrıntılı bir rapor hazırlanmıştır (KGSB, 2018-2023: 26).

Bu konuyla ilgili olan başka bir uluslar arası belge de Pekin Eylem planıdır. 1995 yılında toplanan bu deklarasyonu Türkiye de kabul etmiştir. Eylem Platformu kadınların özel ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin

kaldırılması amacıyla 12 kritik alandaki (kadın ve yoksulluk- eğitim- sağlık- ekonomi, kadına yönelik şiddet, silahlı çatışmalarda kadın, karar alma süreçlerinde kadın, kadının ilerlemesinde kurumsal mekanizmalar, kadın hakları, kadın ve medya, kadın ve çevre, kız çocukları) çeşitli stratejileri ortaya koymaktadır.

Pekin bildirgesinden 5 yıl sonra 5-9 Haziran 2000'de NewYork'ta "Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" konulu B.M. Genel Kurul Özel Oturumu gerçekleştirilmiştir. Türkiye özel oturuma; Kadın, Aile ve Sosyal Hizmetlerden Sorumlu bakan Hasan Gemici'nin başkanlığında, Parlamento'da grubu bulunan siyasi partilerden 5 kadın parlamenter, Parlamentolar Arası Birlik (PAB) toplantılarına katılmak üzere New York'ta bulunan 5 parlamenter, bürokratlar, akademisyenler, gönüllü kadın kuruluşlarının kendi aralarından seçtikleri 4 temsilci, B.M. nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi ve Daimi Temsilcilik yetkililerinden oluşan 23 kişilik bir resmi heyetle katılmıştır (<https://www.tbmm.gov.tr>). Bu özel oturum sonucunda siyasi bir bildirge kabul edilmiştir. Bu bildirge sonucuna göre;

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılmasında B.M. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin (CEDAW) tartışılmaz önemi,

Toplumsal cinsiyetin kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılmasında sivil toplum kuruluşlarının vazgeçilemez rolü,

Toplumsal cinsiyet bakış açısının temel politika plan ve programlarına yerleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Kadının insan haklarının tanınması, korunması, geliştirilmesi için uygun ulusal ve uluslararası planda ortamın oluşturulması ve toplumsal cinsiyet algısının ancak bu bakış açısının ana plan, politikalara yerleştirilmesiyle mümkün kılınacağı beyan edilmiştir (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/pekin).

"Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi", "İstanbul Sözleşmesi" olarak da

anılmaktadır. Türkiye, 11 Mayıs 2011’de sözleşmeyi ilk imzalayan ülkelerden birisi olmuş, 24 Kasım 2011 tarihinde mecliste diğer ülkelerden önce onaylamış, 14 Mart 2012’de de onay belgesini Avrupa Konseyi Sekretaryasına ileten ilk ülke olmuştur. Sözleşmede kadına karşı şiddetle mücadelede kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturmak üzere, önleme, koruma, kovuşturma ve mağdur destek mekanizmaları oluşturma politikalarına yer verilmiştir (KGSB, 2018-2023: 31).

2008 yılında Kahire’de düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı Üyesi Ülkelerin Kalkınmasında Kadınların Rolü konulu 2. Bakanlar Konferansı sırasında Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı (OPAAW) kabul edilmiştir. Söz konusu Eylem Planı’nda 9 ana hedef bulunmaktadır:

1. Kadınların Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı: Kadınların karar almanın tüm kademelerinde siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel temsilinin sağlanması

2. Eğitim: Kadınların ve kız çocuklarının okuma-yazma öğrenmelerinin yanı sıra her kademedede mesleki ve beceri eğitimi imkanları dahil kaliteli eğitime ulaşmaları için fırsat eşitliği sağlanması.

3. Sağlık: Kadınlar ve kız çocuklarının nitelikli sağlık bakımı, temiz su ve hijyen hizmetlerine ayrıca yeterli ve sağlıklı besin kaynaklarına erişimlerinin iyileştirilmesi.

4. Ekonomik Güçlendirme: Kadınların kamuda ve özel sektörde eşit ekonomik fırsatlara erişimlerinin artırılması.

5. Sosyal Koruma: Kadınların sosyal gereksinimlerinin, güvenliklerinin ve esenliklerinin sağlanması ve bu hususta iyileştirme yapılması.

6. Kadınların Şiddetten Korunması: Kadınları ve kız çocuklarını hedef alan her türlü toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, insan ticareti ve diğer zararlı uygulamalarla mücadele edilmesiyle onları her fırsattan yoksun bırakma da dahil çeşitli şiddet türleriyle mücadele edilmesi bunun için tedbirler alınması, mağdurların rehabilitasyonu ile faillerin cezalandırılmasına ilişkin kanuni hükümler aracılığıyla kadınların haklarından tam olarak faydalanmasının sağlanması.

7. Kriz Durumlarında Kadın: Özellikle kırsal kesimde yaşayanlar olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına silahlı çatışmalarda, doğal ve insan kaynaklı afet durumlarında, yabancı işgali altında, zorla yerinden edilme ve diğer hassas durumlarda koruma ve insani yardıma erişim imkânı sağlanması.

8. Afet Durumlarında Kadın: Kadınlara insani yardım sağlanması ve başta kırsal kesimlerde olmak üzere, doğal afetlerde kadınların korunması.

9. Silahlı Çatışmalarda Kadın: Silahlı çatışma ve sonrasında yabancı işgali altında, zorla yerinden edilme durumlarında ve insan kaynaklı diğer afet durumlarında kadınları hedef alan cinsel istismar ve insan ticareti dahil farklı şiddet türleriyle mücadele etmek üzere gerekli tüm koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması. Öte yandan Eylem Planı ile Kahire’de İİT Kadın İlerlemesi Teşkilatının kurulması öngörülmüştür. İş bu teşkilatın faaliyete geçmesi için çalışmalar sürdürülmektedir (KGSB, 2018-2023: 33-34).

KADEM dergisinde yer alan “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden Yeni Erkekliğin Doğuşu” başlıklı makalede toplumsal cinsiyet, rolleri, farklılıkları vb konular ele alınmış kadın erkek rollerinin değişmesinden bahsedilmiştir. Bizim konumuzla ilgili olan bölümünde toplumsal cinsiyet çalışmalarının kadın ve erkek olmanın biyolojik özellik dışında sosyal ve kültürel anlamlar taşıdığından ve cinsiyetler arasındaki dengeyi sağlayabilmek için kadınların yaşadığı sorunların ele alınmasından kaynaklandığından söz edilmektedir.

Araştırmacıya cinsiyet rollerinin oluştuğu, biçimlendiği ve aktarıldığı ilk yer ailedir. Toplumda tecrübe edinmiş yaşlı insanların “çocuk davranışları ve hareketleriyle anne babasını yansıtır” sözü de burada anlam kazanmış olmaktadır. Çünkü kız çocukları annesine bakarak kendini ilerdeki yaşamına hazırlarken, erkek çocuklarda babasından yüklenmiş olduğu rolleri, sorumlulukları öğrenir. Böylelikle toplumsal cinsiyet rolleri kültür, sosyal ilişkiler ve ailenin katkısıyla içselleştirilir (Avşar, 2017: 227).

Toplumsal cinsiyet, biyolojik özelliklerden farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rol ve statüleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. (Ecevit ve Karkıner, 2011: 10). Araştırmacılar bu kavramla ilgili çalışmaları tarihsel olarak anlatmaktadırlar: “1970’lerden itibaren yapılan toplumsal cinsiyet çalışmalarında üç önemli aşama kaydedilmiştir: Birinci aşama, cinsiyet farklılıklarına (kadın-erkek) vurgu yapılan aşamadır. Bu farklılıklar, bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. İkinci aşamada öğrenilen cinsiyet rollerine ve toplumsallaşmaya vurgu yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet, topluma özgü düzenlemelerin bir ürünü olarak anlatılmaktadır. Üçüncü aşamada, toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde (sınıflı ve ataerkil) merkezi bir rolünün olduğu fark edilmiştir.” Yani, toplumsal cinsiyetin ücretli çalışma, aile, siyaset, gündelik yaşam, iktisadi kalkınma, hukuk, eğitim gibi birçok alandaki etkisi değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyeti feminizmle ilişkilendiren diğer sosyologlar gibi Ecevit’de toplumsal cinsiyet sosyolojisi’ yerine ‘feminist sosyoloji’ ifadesinin kullanılabileceğini ifade etmiştir (Çınar, 2013: 19). Bu kavramla ilgili olarak feminizmden kısaca bahsedilebilir. Feminizm, Latince femina (kadın) kelimesinden türetilmiştir. Oxford sözlüğünde feminizm, “kadınların erkeklerle aynı ekonomik, sosyal ve politik haklara sahip olması gerektiği inancı” şeklinde tanımlanmıştır. (<https://dictionary.cambridge.org>). Tüm feministlerin uzlaştığı bir görüşe göre feminizm, kadın cinsiyeti üzerindeki ayrımcılığa karşı mücadele eden bir harekettir (Karaosmanoğlu, 2016: 11). Kadın ve erkek arasındaki fark biyolojik değil, toplumsal süreçlerle ortaya çıkmıştır. Feminizm ve toplumsal cinsiyet yaklaşımları modern anlamda bedeni kendi istekleri doğrultusunda kontrol eden düşüncelerdir (Tecim, 2017: 161).

Feminizmle ilgili bir tez olan “ Bir Uluslar arası İlişkiler Teorisi Olarak Feminizm” başlıklı çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim dalındaki yüksek lisans tezi iken aynı zamanda Türkiye’deki feminizm alanında yazılmış ilk tez çalışması olmuştur. Bu tez ile dünyada ve Türkiye

gündeminde yaşanan, uluslararası ilişkilerin konusuna dâhil edilebilecek konular feminist bir bakış açısıyla irdelenmiştir.

Tez üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde; feminizmin başat kavramları ve kısa tarihçesi, toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklar, toplumsal cinsiyet benliğinin oluşmasında kültürel ve toplumsal etkilerden bahsedilmiştir. Tezin ikinci bölümünü uluslararası ilişkilerdeki teorik tartışmalar oluşturmaktadır. Örneğin; 1. Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan entelektüel çalışmalar ile idealizm, pozitivism, postmodernizm gibi yaklaşımlardır. Son bölümde ise feminist uluslararası ilişkiler teorisi incelenmiştir. Bu teori geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin güç odaklı olduğunu göstermek için toplumsal cinsiyet kavramına başvurur ve rasyonel bir aktör olan devletin eril bir kimlik taşıdığını savunur. Bu süreçte güç, egemenlik ve erillik gibi kavramların feministler tarafından yeniden ele alınması ve tanımlanması önemlidir. Geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinde güç, “diğer” olanın üzerinde tahakküm kurmaktır, buna karşın feminist uluslararası ilişkiler teorisine göre güç birlikte hareket etmektir. Geleneksel teoride disiplinin hâkimleri erkeklerdir ve disipline dair bilgiler de erkeklerin deneyimine dayalıdır, kadınların deneyimleri görmezden gelinmektedir. Bu nedenle çalışmada geleneksel uluslararası ilişkiler teorisi kavramları feminist bir açıyla değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada feminizmin üç evreden oluştuğu belirtilmiştir. Birinci evre; başlangıç olarak kabul edilen 17. yüzyıldır. 19. yüzyılda kadınlar kapitalizmin ve bütün piyasanın erkeklerin elinde olduğu bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Feminizmin asıl başlangıcı 19. yüzyıl olarak daha çok kabul görmektedir. Fransız Devriminde ortaya atılan özgürlük, bağımsızlık, kadın-erkek eşitliği vb. düşünceler işçi kadınların düşük ücretlere karşı isyan etmesine, burjuva kadınların ise siyasal haklardan yoksun bırakılmaya isyan etmesiyle sonuçlanmıştır.

İkinci dalga feminizmde kadınlar daha farklı konular tartışmaya başlamışlar, 1968 hareketinden beslenmişlerdir (Karaosmanoğlu, 2016: 9).

1968 Mayıs ayı, geleneksel değerlerin ve burjuva düzeninin sorgulanmasına yol açan bir toplumsal krizin başlangıcı olmuştur. Bu kriz, o zamandan bu yana

gelişen tüm toplumsal hareketlerin kök saldığı bir kriz niteliğindedir. Bütün bu hareketler arasında kadının özgürleşmek adına yüklenmiş olduğu işlev en önemli toplumsal hareketlerden biridir: Bu, sadece insanlık nüfusunun yarısını oluşturan kadınların sessizlikten ve maruz kaldıkları baskıdan sıyrılmalarını sağlaması ve böylece, onlara has ihtiyaçlarını ve taleplerini dile getirme imkânı sunması açısından değil, devrimcilerin öne çıkardıkları işçi sınıfının birleşmesi amacına tüm anlamını vermesi itibarıyla da böyledir (<https://www.yeniyol.org/1968-kadinlari-hareketin-ayak-sesleri>).

Üçüncü dalga feminizminde ise kadınlar uluslararası ilişkiler dâhil akademideki tüm alanlarda etkili olmuşlardır.

Feminizmle ilgili bu çalışma için incelenen Fransız kadın yazar Odette Laguerre'nin yazıp Baha Tevfik'in tercüme ettiği “*Feminizm Alem-i Nisvan (Feminizm, Kadınlar Alemi)*” kitabın yazarı Laguerre, öğretmenleri, kadın işçileri ve özgür kadın düşünürleri destekleyip örgütleyen Education et Action Feministe'nin kurucusu olmuştur. Kadınlar için hem politik hakları hem de evlilik dışı anne olma hakkını içeren bir feminizmi savunmuştur. Baha Tevfik bu kitabı 1906 yılında tercüme etmiş fakat kitap 1911 yılında yayınlanmıştır. Nedeni ise Osmanlı kültür dünyası için çok yeni olan böyle bir konudaki eserin sansürü veya alacağı tepkiler olmuştur. Eserin yayımlandığı tarihte de şartların uygun olmadığını düşündüğü için “*İslamiyet ve Feminizm*” başlıklı bir lahika eklemiştir.

Kitaba göre feminizmin başlıca konusu kadına özgü cinsiyet ve kadınların toplum içindeki hak ve özgürlükleridir. Kadın ve kadına ait sorunlar ya a toplumsal cinsiyet sorunu farklı biçimlerde pek çok kez gündeme gelse de asıl şekillenmesi 18.yüzyılın sonlarına doğrudur. Buradaki en önemli etken toplumları kökten bir değişime uğratan, hak, eşitlik, özgürlük gibi kavramların yaygınlaşmasında rolü olan Fransız Devrimidir. İhtilal, Fransız kadınlarına kısmen de olsa eşitlik, çalışma ve kabiliyetlerine göre belli statülere gelme imkânı sağlamış ve kadınlara haklarını aramak için güçlenip örgütlenme fırsatı vermiştir. Feminen konuları ilk ele alan ve bu alanda ilk eser kabul edilen 1792'de yayınlanan *A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Gerçeklendirilmesi)* adlı kitaptır.

Eşitlik, feminist teorilerin hepsinde farklı yaklaşımla ele alınmıştır. Liberal feminizmde salt eşitlikten ziyade hak ve özgürlükler açısından bir eşitlik ön plana çıkartılarak ekonomik etkinlikler bağlamında cinsiyetler arasındaki fırsat ve imkân eşitliği söz konusu iken, Marksist feminizmde sınıfsız toplumla eşitlik amaçlanmıştır. Sosyalizmde toplumsal sınıfları ortadan kaldırma varken sosyalist feminizm, toplumsal cinsiyeti topyekûn kaldırmayı hedefler. Sosyalist feminizm aynı zamanda kadınların emeklerine karşılık ekonomik eşitsizliklere vurgu yaparak bu eşitsizliğin giderilmesi üzerinde durur. Radikal feminizm ise kadınları ikincil konumdan kurtarmayı amaçlar. Çünkü kadınların ikincil durumda olması ekonomik sistemden değil toplumun ataerkil yapıda olmasındandır.

Laguette'ye göre feminizm, kadın ve erkeğin hak ve ödevlerini eşitleme yolunda adaletin gerçekleşmesi için mücadele etmektir. Feminizm kadın ve erkek olarak iki cins arasında bir fark görmediği için Eğitim ve öğretim olanaklarının eşit olmasını talep etmiştir. 1900 yılındaki Ulusal Feministler Kongresi her genç kızın bütün manasıyla bir sanat öğrenmesini, çocuk yetiştirme, ev hizmetleri gibi konuları da içeren bir öğretim programı hazırlamıştır.

Kadınların çalışması konusuna da dikkat çekilen bölümde de yalnız yaşayan, bekâr veya dul olan, bakmak zorunda olduğu çocukları olan kadınlar için çalışma hürriyetinin olması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Sonuç olarak kitapta feminizmin sonuçları bölümünde direkt olarak şu cümle yer almaktadır: “ feminizmin başlıca sonuçlarından birisi adaletsizlik yerine adaleti getirmek, kadın ile erkek ve böylece de bütün toplum arasında kardeşçe bir ilişki meydana getirmektir” (Laguette ve Tevfik, 2015:101). Buradan da anlaşılacağı üzere feminizm ve bundan doğan toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi özellikle Avrupa toplumlarındaki kadının köle, ikincil bir konumda yer alması, hak ve özgürlüklerinin olmaması gibi nedenlerden doğmuştur. Günümüzde feminizm ve toplumsal cinsiyet daha başka boyutlara kaymıştır. Modern! Sosyologlar ve bu görüşlerin savunucusu olanlar toplumsal cinsiyeti farklı şekillerde empoze edip işi cinsiyetli doğulmaz, cinsiyet seçilebilir bir özelliktir aşamasına getirip toplumların geleceğini tehlikeye atmaktadırlar.

2.5. Tarihte Türk Kadını

Türk tarihinde İslamiyet'ten önce ve sonra dahi kadın çok önemli bir mevkide yer almıştır. Şöyle ki İslamiyet'ten önce eski Türklerde ataerkil aile modeli hâkim olsa da kadın, çağının diğer kavimlerine göre daha iyi bir konuma sahipti. Türk toplumu İslamiyet'ten önce de kadına hak ettiği değeri vermiştir. Kız çocukları erkek çocuklarla beraber ata binmeyi, ok atmayı, kılıç kullanmayı öğrenmiştir. Hakan bilge hatunla birlikte devleti yönetmiştir. Kadının kocasından ayrı mal edinme hakkı olduğu gibi sosyal ve dinî hayatta önemli rolleri vardı, dinî merasimlere katılır, hatta başkanlık ederdi (Kahraman, 2001: 83-84). O bazen ana, bazen süt ve tekstil endüstrisinin taşıyıcı eksenini, yerine göre devlet idaresinde hakan ile birlikte imza yetkisine sahip ikinci adam, yerine göre de at sırtında ülkesi için savaşan bir asker olmuştur.

İslâmiyet'in kabulünün ilk yıllarında da Türk kadınları öğretmenlik ve askerlik gibi görevler üstlenmiştir. Örneğin Selçuklular zamanında "Usta Hatun" sultanın kız çocuklarına muallimlik yapardı. Ahi Evren'in Ahi Teşkilatını kurup Kayseri'de Dericiler, Bakırcılar, Dokumacı ve Örgücüler Çarşısını açmasından sonra hanımlar da burada el sanatları ile ilgilenmiştir. Kesin olmamakla birlikte 1200'lü yıllarda kurulan Bacıyan-ı Rum teşkilatında kadınlar özverili ve istekli şekilde görev almışlardır. Ahi Evrenin eşi Fatma Bacı da bu teşkilatın lideri olarak vasıflandırılır. Fatma Bacı ve kız kardeşi Âmine Hatun bu cemaatin mürşideleri idi. Kadınlar ve kızlar, debbağlardaki yünleri işleyerek derilerden çıkan yünleri de ziyan etmemiş oluyorlardı (Bayram, 1994: 39-40).

Kadının sosyal hayattaki aktif statüsü Osmanlı'nın kuruluş yıllarında da devam etmiş, devletin ilk dönemlerinde eşitlik, özgürlük gibi ilkeler yönetimde etkili olmuştur. Kadınlar rahatça sokakta dolaşabilmekte, alışveriş yapabilmekte, ticaretle uğraşabilmekteydi (Zor, 2008: 13). Osmanlılar zamanında İslami kültürün etkisi daha çok arttığından kadın biraz daha pasifleşmiş, harem hayatı ortaya çıkmıştır. Lakin dışarıdan bakıldığında kadınların harem içine hapsedilmiş bir durumda olmadıkları da görülmüştür. Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı ilk Türk kadın yazar olarak bilinen Fatma Aliye Hanım, "Osmanlı'da Kadın" adlı eserinde yaşadığı dönemdeki kadın

hayatının nasıl olduğuna dair bilgi vermiş, kadınların çeşitli konularda eğitim aldıklarını, enstrümanlar çaldıklarını ve kendi aralarında fasıllar düzenlediklerini, yurt dışından gelen yabancı kadınlara Türk toplum ve kadın hayatının nasıl olduğuna ilişkin anlatılarda bulduklarını yazmıştır.

Fatma Aliye Hanım kadınların sosyal hayata katılmalarını teşvik etmiş, bu konuda çalışmalar yapmış, kız kardeşi Emine Semiyeye ile birlikte Şefkat-i Nisvan (Kadınları Koruma) Derneğini kurmuş ve kadınların eğitimine destek olmak, küçük girişimlerle kadınların üretime katılmalarını sağlamak yönünde çaba harcamıştır.

Tanzimat dönemi birçok alanda yenilikler yapılan bir dönem olmakla beraber bu dönemde her alanda yenileşmeye gidilmiştir. Tanzimat devrinde kızların eğitimiyle alakalı yeni fikirler ve görüşler yayınlanıp tartışılmaya ve kızlar için yeni okullar açılmaya başlanmış ve böylece bu dönem Türk kadınına devlet eliyle mesleki ve kültürel bakımdan eğitim kapılarının açıldığı bir dönem olmuştur.

Tanzimat'la birlikte kızların eğitimine önem verilmeye başlanmış ve çeşitli okullar açılmıştır. Mutlakiyet döneminde iptidai mekteplerine ve rüştiyelere kadın öğretmen yetiştiren 3 yıllık bir okul olan Darülmüallimatlar açılmıştır. İkinci Meşrutiyet döneminde ise İstanbul'daki bu öğretmen okulu, Darülmüallimat-ı Aliye adını almış ve üç kısma ayrılmıştır. Buradan mezun olanlar orta ve yüksekokullarda öğretmen olarak görev almışlardır (Akyüz, 2010:249-282).

Tanzimat'ın ilanından sonra kadınların ve genç kızların toplumsal hayatta aktif olmaları, eğitim görmeleri ve iş hayatına atılmaları vb. konularda harekete geçilmiştir. Kadınların toplumdaki yeri nasıl olmalıdır? Ya da kadın nasıl eğitim almalıdır? Gibi sorulara cevap aranan bu dönemlerde kadınlara has gazete ve dergiler çıkartılır. Bunlardan bir tanesi de "Kadınlara Mahsus Gazetedir" Yayınlandığı zamanlarda önemli bir yere sahip olan bu gazete, Avrupa gazetelerinden aktardığı makaleler ve edindiği bilgiler ışığında Osmanlı toplumunda kadın ve aile problemi üzerinde durmuştur. Kadının aile içerisinde önemli bir konumda olduğu vurgulanmış, kadının meslek hayatına girmesi üzerinde de bilhassa durulmuş fakat asli görevlerini de unutmaması gerektiği vurgulanmıştır. " *biz isteriz ki kadın ailenin şerefi, sebeb-i*

bahtiyarisi, revnakı, müdiri ve müdebbiri olsun valide, zevce, hemşire, kerime diye hürmet edelim, sevelim” cümlesi yer almıştır (Şeyda, 2006: 4).

Genç kızların eğitiminin hem aile hayatında, hem toplum hayatında önemli olduğu gazetede de yer almıştır. Çünkü bu günün genç kızları yarının anneleri olacaktır. Bu yüzden annenin eğitilmiş olması mühim bir meseledir. “Validelerin ilk ve en önemli vazifesi daha beşikteyken bile çocuklarının kulaklarına vatan, millet, milliyet gibi kelimeleri fısıldamak, bunların kutsallığını anlatmaktır ki ilerde dindar, ülkesine ve toplumuna faydalı çocuklar yetiştirmektir” (Üstel, 2016: 120). Bir memleketin geleceğini de onların yetiştireceği çocuklar oluşturacaktır. “...*bir kadının pederinin hânesinden istikbâlde hâmesi olacak zevcinin hânesine gideceği güne kadar tahsili mümkün olan ülüm ve fûnunu öğrenmeye çalışmış*” olması birçok bakımdan faydalıdır. Çünkü; “*Ma’lûmatlı bir kadından terbiyece, ahlâkça, ekonomice edilecek istifâdenin derecâtı*” büyüktür (Şeyda, 2006: 5).

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da kadının eğitiminin yeri çok büyük önem arz etmektedir. Kadın millî kültürün değerlerini öğrenerek ve benimseyerek ulusal ve dinî ideallere sahip bir kişiliğe ulaştığı takdirde; gerek aile içinde, gerek toplum içinde görevlerini yerine getirebilir.

Kadın aynı zamanda aile ve toplum arasında köprü vazifesi görmektedir. İyi yetişmiş ve eğitilmiş her kız çocuğu toplum hayatında daha tesirli olabildiği gibi, aynı zamanda eğitmen rolü oynar. Çünkü çocuğun ilk eğitimini veren annedir. Çocuğunu ahlaklı, dini ve milli değerlerine saygılı bir şekilde yetiştirip onu okul hayatına ve toplum içinde düzgün bir insan olarak yaşamaya hazırlayan temel unsur annedir (Kayadibi, 2003: 21).

Bu nedenle genç kızlar için en önemli hareket “ eğitim ve öğretim” de başlamıştır. Kızlarımız için iptidai ve rüştiyelerin, 1858’de öğrenimine izin verilmiştir. Meslek okulu olarak ilk önce 1842’de Askeri Tıbbiye’ye bağlı olarak “Ebe Okulu”, 1869’da İnas Sanayi Mektebi, Kız Sanat Okulu ve 1870’de Kız Öğretmen okulu açılmıştır. Böylece Türk kadınının ilk mesleği “ebelik ve öğretmenlik” olmuştur (Göksel, 1993: 134).

Bu devirde kadınların eğitimi için çaba harcayanlar eski tarzda yetişmiş olmalarına rağmen düşünceleri parlak ve geleceğe ışık tutan devlet adamları, yazarlar, medrese ve mektep öğretmenleriydi. (Kurt, 2011) Namık Kemal, Ziya ve Münif Paşa, Saffet Paşa gibi aydınlar, kızların ve kadınların eğitimden mahrum bırakılmalarını, toplumun geri kalma sebeplerinden biri olarak görmüşlerdir. (Akyüz, [t.y]: 2).

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kızlar için öğretmen okulu açılması ve rüştiyelerin sayısının artırılması kararı alınmıştır. Bunlardan 27. madde; “Halkı tamamen Müslüman olan büyükşehirlerde Müslümanlara özel, halkı Hristiyan olan şehirlerde de Hristiyanlara mahsus birer kız rüştiyesi bulunacaktır.” ifadelerini taşımaktadır.

28. madde; “kız okullarının öğretmenleri kadın olacak ve kadınlardan istenilen vasıfta öğretmen yetiştirilinceye kadar yaşlı ve olgun erkeklerden öğretmen tayin olunabilecektir” şeklindedir (Özalp- Ataüenal, 1977: 552).

Nizamnamenin 68’den 78’ e kadar olan maddeleri kız öğretmen okulları ile ilgili olup 68. Maddesi: “Kız sıbyan okullarına ve rüştiyelerine öğretmen yetiştirmek maksadıyla İstanbul’da bir Kız Öğretmen Okulu (Darülmualimat) açılmıştır. Bu okulun biri sıbyan diğeri rüştiye okullarına öğretmen yetiştiren iki bölümü vardır. Bu bölümler de “biri Müslüman diğeri Müslüman olmayanların rüştiye okullarına yetiştirilecek öğretmenlere has olmak üzere ikişer şubeye ayrılacaktır.” şeklindedir. Diğer maddeler ise bu okulun öğretim süresi, ders programı, görevli maaşları vs içermektedir (Özalp- Ataüenal, 1977: 563-565). Darülmualimatın açılması eğitim tarihinde kadınlarla ilgili en önemli gelişmelerden birisi olmuştur. Bu okulun açılmasıyla kadınların eğitim imkânları artmış, yeni bir çalışma ortamı hazırlanmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde kızların eğitimi konusundaki görüşmeler hızlanmıştır. Kızların eğitimi Türk aydınlarının en çok tartıştığı meselelerden biri olup hemen hemen her aydın olumlu fikirlerle kızların eğitiminden yana olmuştur. Fakat dönemin okulları bina, araç-gereç ve öğretmen bakımından yetersiz olup

öğrencilerin çoğunda ders kitabı bile yoktur. 1991-12 yıllarında İstanbul'da toplam 19 kız, 24 erkek rüştiyesi bulunmaktaydı. Bunlardan sadece iki tanesi Meşrutiyetin ilanında sonra açılmıştır. Kızların ilk idadi yaşamı II. Abdülhamid zamanında başlamıştır. İlk kız idadisi 1911'de İstanbul'da açılmıştır. Bu okul 1913'te İstanbul İnas (Kız) Sultanisi adını almıştır. Bu dönemde İstanbul dışında kız lisesi bulunmamaktaydı (Akyüz, 2010: 273). Yine bu devirde Meşrutiyetin başında Maarif Bakanı Emrullah Efendi Darülfünun'da köklü değişiklikler yapmış ve 1912'de bir Nizamname hazırlamıştır. Darülfünunu, "ilimlerin ve fenlerin hem yayılmasına hem ilerlemesine hizmet eden yüksek ilim kurumu" şeklinde tanımlamış, ilerlemenin de ilim ve fenne bağlı olduğunu belirtmiştir.

Türk kadını ilk defa bu dönemde yüksek öğretim fırsatı elde etmiştir. İlk olarak 1914'te İstanbul Darülfünununda kızlara yönelik dersler başlamıştır. 1915 yılında İnas Darülfünunu adını taşıyan ve kızlara mahsus bir yükseköğretim kurumu daha açılmıştır (Akyüz, 2010: 274-275).

Kurtuluş Savaşı yılları kadınların ekonomik hayata fiilen girmelerinin yanında yaygın olarak siyasi mücadeleye de katıldıkları bir dönemdir. İstanbul'un işgalinden itibaren, her konumdan ve statüden oluşan kadınlar örgütlenmeye başlamışlar, miting ve gösterilere katılmışlar ve halka bağımsızlık savaşı hakkında söylevlerde bulunmuşlardır. Savaş başladıktan sonra kadınlar cephede de bilfiil görev almışlardır (Şahin, 2013: 61).

Bu yıllarda eğitim için önemli adımlar atılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği zor günlerde Ankara'da 1. Maarif kongresi toplanmıştır. Maarif Kongresi, millî hareketin, millî eğitime verdiği önemi açıkça ortaya koymuştur. Yurdun her tarafından gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getiren kongrede Mustafa Kemal öğretmenleri "*gelecekteki kurtuluşumuzun saygıdeğer öncüleri*" olarak tanımlamıştır (Erdem, 2011: 3).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Mustafa Kemal'in Türk kadını hakkındaki kanaatleri çok gerçekçi olmuştur. Türk kadınının bilim, ahlaki, toplumsal konular ve ekonomik hayatında hemen erkeğin yanında eşit koşullara sahip olmasını istemiştir.

3 Mart 1924 tarihinde “Tevhid-i Tedrisat” Kanunu’nu çıkarttırarak, dine dayalı okullara son vermiş ve okulların tamamının Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplanmasını sağlamıştır. Böylece eğitimde birlik sağlanmış ve ikilem ortadan kaldırılmıştır. 1 Kasım 1928’de harf inkılâbı ile eğitimde ikinci büyük adım atılmıştır. Yeni harflerin kabulünden kısa bir süre sonra 24 Kasım 1928’de “Millet Mektepleri Talimatnamesi” Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu mekteplerde kadın- erkek tüm vatandaşların okuma yazma öğrenmesi amaçlanmıştır. Atatürk’ün eğitimle ilgili temel ilkelerinden bir tanesi eğitimin karma olmasıdır. Atatürk bu konuyla alakalı *“Memleket çocuklarının eşit şekilde ve ortak olarak elde etmeye mecbur oldukları ilim ve fenler vardır. Yüksek meslek ve ihtisas erbabının ayrılacağı öğretim derecelerine ulaşıncaya kadar ‘eğitim ve öğretimde birlik’ toplumumuzun ilerlemesi ve yükselmesi açısından çok önemlidir,”* vurgusunda bulunmuş, ayrıca dünya görüşü olarak kadın ve erkek arasında herhangi bir ayrım görmemiştir, buna hitaben de *“Katiyen bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, marizdir”, “Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır”* demiştir.

Atatürk döneminde kız mektepleri ilk kez açılmaya başlanmıştır. Kızların meslek kadını olarak yetişme gayretleri artmıştır. 1926’da Medeni kanun çıkarılmış, kadın-erkek eşitliği sosyal ve hukuki alanlarda belli bir düzeye getirilmiştir (Göksel, 1993: 146, 176,177).

Eğitimde çağdaşlaşmayı sağlayan Tevhidi Tedrisat Kanunu kız ve erkek çocukların birlikte ve modern bir eğitim almaları için çıkarılmıştır. 1934’te kadınlara milletvekili seçimlerine katılma hakkı verilmiş, 1935 seçimlerinde ilk kadın milletvekilleri TBMM’de yerlerini almışlardır. Türk Medeni Kanunu birden fazla kadınla evliliği yasaklamış, Türk kadınına evinin tek kadını ve anası olmak, boşanmada eşitlik sağlamaktan başlayan birçok hakkı getirmiştir. Atatürk döneminde “Kadın” meselesi üzerine yazılar yazan yazarların düşünürlerin çoğalmasının yanında kadın yazarlarımızın da arttığı görülmüştür.

Türk tarihinde kadının toplumdaki konumuyla ilgili buna benzer birçok örnek yer almaktadır. Bu çalışmada sadece çok küçük bir kısmını örnek teşkil etmesi

açısından belirtilmiştir. Türk toplumunun olarak feminizm ve toplumsal cinsiyet kavramları ve bunların getireceği kadın-erkek eşitliği, kadının sosyal ve siyasi hakları gibi sonuçlara ihtiyacı yoktur. Fakat günümüzde millet olarak eğitimde, toplumsal sorunlarda, siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğinin etkisi altında kalmış bulunmakla beraber bunun toplumumuza faydadan çok zarar getireceği düşüncesi de yer almaktadır. Çünkü kadın ve erkek aynı değere sahip olsa da cinsiyet farklılıkları açısından aynı değildirler. Toplumsal cinsiyet yaklaşımları olarak günümüzde batı kültüründeki kadın ve erkek rollerinin toplumumuza benimsetilmeye çalışılması bilimin değil, Batı kültürünün bir sonucudur. Bu bakış açısı Avrupa ve Birleşik devletlerde ortaya çıkmıştır. Kadının ve erkeğin kendi cinsiyet modelinden arınıp başka bir şekilde olmaları sonucunu doğurmuş, bu da eşcinselliğe yol açmıştır. Küresel kültür, toplumsal cinsiyet ve feminizm gibi düşünce yapıları ile Türkiye'nin toplum yapısını değiştirmeyi amaçlamaktadır (Tecim, 2018: 164).

Toplumsal cinsiyetin yaklaşımının temellendirmesinden biri ataerkil toplum olduğumuz yönündedir fakat bu durum gerçeği yansıtmamaktadır çünkü “evde daima kadının sözü geçer”. Türk toplumunda kadını yeri daima ayrı ve özel olmuştur. Bu yaklaşım Türk tarihine aykırı olmaktadır (Tecim, 2017: 162).

Çağımızın güncel tartışmaları arasında “kadın hakları” ve “kadın-erkek eşitliği” önemli bir yer tutmaktadır. Bugün Türkiye’de siyasi, sosyal, ekonomik yaşamın her alanında kültürel çalışmalarda, kadın faaliyetleri görülmektedir. Türkiye’de çalışma hayatına göz attığımız zaman, çeşitli derneklerden, çeşitli iş ve mesleklerden, parlamento kürsüsüne, üniversite profesörlüğüne, dekanlığına, rektörlüğe kadar her sahada kadınları görmek mümkün olmaktadır (Seçgin, 2012: 53).

Son zamanlarda sadece kamuda değil özel şirketler de kadının toplumdaki konumunu iyileştirmek adına çalışmalar yürütmektedir. Özel petrol şirketlerinden olan Shell de kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı hedefiyle 2018 yılı Mart ayında akaryakıt sektöründe bir ilk olan “Shell’de Kadın Enerjisi” istihdam projesini başlatmışlardır. 2023 yılına kadar 5 yılda 5000 kadın istihdamı yapacağını açıklayarak eşitliğin gücüne inanan bir şirket olduklarını, enerji

sektöründe kadınlara iş imkanı sağlayarak ekonomik ve sosyal gelişime destek katmanın yanı sıra bu değişim ile istasyonlardaki hizmet kalitesini de artırmayı amaçladıklarını açıklamışlardır (<https://www.shell.com.tr/sustainability/communities/shell-de-kadin-enerjisi.html>).

2.6. Ders Kitapları

Okulların temel amacı ve hedefi, çocukları toplumsallaştırmak, sosyal hayat içerisinde üretici bireyler olarak işlevde bulunmaları için gerekli bilgi ve becerilerle donatmak ve toplumun kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmaktır. Bunu yaparken okullarda kullanılan en önemli materyallerden birisi ders kitaplarıdır. Öğretmen açısından bakıldığında ders kitapları öğretim programının tamamlayıcısı, sınıf içindeki etkinliklere kılavuzluk eden bir kaynaktır. Ders kitapları açık ya da örtük biçimde, toplum tarafından kabul edilen davranış biçimlerini ve tutumları, töreleri, gelenekleri, mitleri, sözlü miras denilen atasözü ve deyimleri de aktararak, toplumsallaştırma işlevini yerine getirir. Bu göreviyle ders kitapları, toplumsal nizamın korunmasında ve sürdürülmesinde önemli rol oynar (Esen- Bağlı, 2002: 144).

Ders kitabı olarak kullanılan ilk materyalin Eski Mısır'da M.Ö.4000 yıllarında papirüs rulesi üzerine yazılan matematik, tıp ve geometri ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Comenius'un ilk kez resim kullandığı ders kitapları modern anlamda matbaanın icadıyla yaygınlaşmıştır (Akbaba, 2013: 17).

Öğrenme ve öğretme sürecinde ders kitaplarının hazırlanmasındaki temel ilke; kitapların öğretim programında belirlenen bilgi, beceri ve kazanımları öğrencilere kazandıracak etkinlikleri içermesi ve bu faaliyetlere rehberlik edecek nitelikte olmasıdır.

Kitaplar, öğrenciye öğrenme yaşantıları sunabilmelidir. Bir ders kitabının seçiminde ilk ve temel özellik içeriktir. İçerikte güncel bilgiler yer almalı, bilgiler günlük yaşamla ilişkili olmalıdır (Safran, 2015: 268).

Yazılı materyaller öğretimde kullanılan temel araçlardandır. Tüm dünyada öğrencilere bilgi verme, bilgileri düzenleme, öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlama ve kişilik geliştirme bu araçlar vasıtasıyla yapılabilmektedir. Sosyal bilgiler dersi kitapları da bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayacak bilgi, beceri ve değerleri kazandırmayı hedefler (Öcal- Yiğittir, 2007: 51).

Ders kitapları, ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmeleri amacıyla hazırlanan önemli bir öğretim aracı olmasının yanı sıra öğrenmeyi kolaylaştırma, çalışma, öğrenilenleri gözden geçirme gibi işlevleri vardır.

Ders kitabının niteliği birçok faktörle ilişkilidir. Kitap, biçim ve içerik açısından eğitici unsurlar içermelidir. “Ders kitabı, öğrencinin derse ilgisini artırmalı, bilginin depolanması için yarar sağlamalı, dersin önemli bilgilerini sunmalıdır” (Küçükahmet, 2011: 19-34).

Sosyal Bilgiler ders kitapları; 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihi ve kültürünü baz alarak temel demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel yaşama uyarlayan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileriyle sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, T.C. yurttaşlarını yetiştirmek için 2004 yılında kabul edilen yapılandırmacı yaklaşım temelli yeni bir Sosyal Bilgiler Ders programına (M.E.B. 2005,50) göre yeniden düzenlenmiştir (Öcal ve Yiğittir, 2007: 53).

Yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanan ders kitaplarında sorun çözmeye yönelik açık uçlu sorulara yer verilmeli, öğrencileri işbirliğine yönlendiren ifadeler kullanılmalı, öğrenciye günlük yaşamla bağlantı kurduran çeşitli örnekler yer almalı, öğrenciler bu araç haricinde başka kaynaklara yönlendirilmelidir. Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici ve öğrencinin günlük hayatla ilişki kurabileceği,

toplulukta kadın ve erkek ayırmaksızın insanlara eşit davranmayı öğretecek şekilde olmalıdır (Ocak ve Yurtseven, 2009: 96-97).

Ders kitapları, pek çok teknolojik yeniliğin eğitim sistemine girmiş olduğu günümüzde dahi en önemli ders materyali olma özelliğini korumaktadır. Bu materyalin diğer teknolojik aygıtlara göre daha fazla kullanılır olmasının başlıca nedeni teknolojik aletlerin ülkemizdeki tüm okullarda bulundurulamamasıdır. Ayrıca kitaplar eğitim açısından hem kullanım kolaylığı sağlamakta hem de her öğrencinin ulaşabildiği kaynaklar arasında yer almaktadır (Yaylı ve Çınar, 2014:4).

2.7. İlgili Araştırmalar

Toplumsal cinsiyet ile ilgili incelenen 827 araştırmada reklamlar, ninni, çizgi film, sağlık, bütçe, kadına şiddeti önleme, romanlar, Türk sineması, sosyal medya, müzik, iş gücüne katılma gibi pek çok alanda çalışma yapıldığı tespit edilirken eğitimle ilgili burada çok fazla incelemeye rastlanmamıştır. Daha başka tetkiklerde yararlanılan araştırmalardan aşağıda kısaca bahsedilecektir.

Esen ve Bağlı (2002), “İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme” başlıklı makalelerinde ilköğretim 1. Sınıf Abece ve Türkçe kitaplarında yer alan yetişkin figürlerinin, cinsiyetlere göre, kimlerle birlikte gösterildiklerini, eylemlerini, içinde buldukları mekânları ve bağlantıda oldukları nesnelere araştırmış ve değerlendirmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, incelenen ders kitaplarındaki kadın ve erkek figürleri, geleneksel toplumsal iş bölümünün gerektirdiği mekânlarda, kişilerle, nesnelere ve eylemlerle sergilenmiştir. Kadın figürler, en çok “ev ve ev çevresi”nde, erkek figürler, en çok “dış mekân”larda

Yine kadınların, en çok “çocuğa yönelik”; erkeklerinse en çok “kamu ve iş yaşamı”yla ilgili etkinlikler içinde resmedildiği yazılmıştır. Bu durum geleneksel cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp yargıların ders kitabına yansıdığına göstergesidir.

Uçar (2005), “Kentsel Siyasette Toplumsal Cinsiyet Sorunlarına Duyarlılık: Konya Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde toplumsal cinsiyet ilişkileri, kentsel

alandaki toplumsal cinsiyet daha sonra ise toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde kentsel siyasetten bahsedilmiştir.

Kılıç ve Eyüp (2011), “İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine İnceleme” adlı makalede 6. sınıflarda kullanılan Türkçe kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rollerini konu almıştır. Kitaplarda, erkeklerin kadınlardan daha fazla yer aldığı, meslek rollerinde erkeklerin kadınlara oranla daha farklı ve çeşitli meslek grupları içerisinde sunulduğu ve aile içi rollerde kadınların daha fazla temsil edildiği belirtilirken ev işleriyle ilgili rollerde kadın evin içinde, erkek ise evin dışında ve evin geçimini sağlayan aile bireyi olarak sunulmuştur. Kişilikle ilgili rollerde ise kadınlar zayıf ve pasif, erkeklerin güçlü ve zeki bireyler olarak yer aldığı belirtilmiştir.

Seçgin (2012), “Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi” isimli doktora tezi ilköğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin algı ve tutumlarını cinsiyet açısından değerlendirmek ve ilköğretim öğrencilerine uygulanacak toplumsal cinsiyet etkinlikleri ile onlara toplumsal cinsiyet farkındalığı kazandırmak, toplumsal cinsiyete ilişkin ayrımcı, olumsuz algı, tutum ve önyargıları değiştirmek amacıyla yazılmıştır. Araştırma sonucunda uygulanan toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin algı ve tutumlarını olumlu düzeyde etkilediği ortaya konulmuştur.

Yine bu etkinliklerin öğrencilerin zihinlerinde var olan toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıları ve cinsiyet eşitsizliği temelli yargıları açığa çıkardığı; bu yargıların çoğunun hayali olduğunu ve değişebilirliğini öğrencilere fark ettirdiği sonucuna varıldığı bilgisi yer almıştır.

Çınar (2013), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet” adlı yüksek lisans tezinde ders ve çalışma kitaplarındaki görseller toplumsal cinsiyet açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda kitapların görsellerinde ve metinlerinde daha çok erkeklerin ve erkek çocukları görünür kılındığı, cinsiyete göre karakterlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla uyum içinde resmedildiği,

kadınların daha çok “anne, öğretmen, hemşire” gibi rollerde gösterildiği belirtilmiştir. Bu sonuçlara göre Türkçe ders kitaplarında öğrencilere geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sunulduğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği görüldüğü ifade edilmiştir.

Tezin kuramsal çerçeve kısmında toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesine ilişkin kuramsal yaklaşımlar, ergenlik/ ders kitapları ve toplumsal cinsiyet başlıkları yer almıştır. Kitaptaki görseller yetişkin ve çocuk figürler olarak incelenmiş, hangi mekânlar ve nesnelere birlikte yer aldığı bulgularında belirtilmiştir. Metinlerde de ana ve yan karakterler incelenmiştir ve bunlar toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmiştir.

Çelik (2016), “Tarihi Süreçte Türk Kadını İmgesinin Sosyal Bilgiler Güncel Ders Kitaplarına Yansımaları” başlıklı makalede Sosyal Bilgiler ders araçlarındaki tarihi süreçte Türk kadınının konumu ve toplumsal cinsiyet rollerini incelenerek Türk kadını imgesini ortaya koymak amaçlanmıştır. Üç farklı 6. sınıf ders kitabı kullanılmıştır.

Araştırma nihayetinde ilk Türk devletlerinde kadının konumuyla alakalı eşitlik vurgusunun öne çıktığının görüldüğü, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine ilişkin olarak kadın hakları konusunda gelişmeler olduğu yazılmıştır. Milli Mücadelede Türk kadınının fedakârlığı ve savaşçı yönü vurgulanmıştır. T.C.’nin kurulmasıyla Türk kadınının elde ettiği eğitim, hukuk, sosyal yaşam ve siyasi haklar ile birlikte eşitliğe kavuştuğu ön plana çıkarılmıştır.

Tarihî süreçte Türk kadınının toplumsal cinsiyet rolleri çeşitlilik göstermiştir. İlk Türk devletlerinde hükümdar eşi, İslamiyet’in kabulüyle birlikte vakıf sahibi valide sultan, padişah eşi, padişah kızı ve çocuklarının yetişmesiyle ilgilenen anne rolü vurgulanmıştır. Osmanlı’nın son dönemlerinde Türk kadını ebe, öğretmen, devlet memuru, yazar, işçi, parti üyesi gibi çok çeşitli toplumsal cinsiyet rollerinde tasvir edilmiştir. Milli Mücadele döneminde savaşçı kimliği ile var olan Türk kadını, Türkiye Cumhuriyeti dönemine gelince en çok milletvekili rolüyle ders kitaplarında yer almıştır.

Kükrer ve Kıbrıs (2017), “CEDAW Öncesi ve Sonrası Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörünün Değerlendirilmesi” çalışması Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi imzalanmadan önceki ortaokul Türkçe ders kitapları (1977-1979) ile yakın dönemde okutulan (2013-2014) ortaokul ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği açısından irdelemiş, elde edilen bulgularla karşılaştırıp değerlendirme yapmışlardır. Makalenin sonucunda incelenen ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla farklı meslek dallarında yer aldığı tespit edilmiştir. Eski ders kitaplarındaki görsellerde kadınlar yalnızca ev hanımlığı ile sunulurken, yeni ders kitaplarında kadınlara 17 farklı meslek yer aldığı belirtilmiştir. Kitaplardaki görsellerin tümünde erkeklerin daha fazla meslek yelpazesıyla, kadınların ise daha sınırlı meslek rolleriyle sunulduğu bilgisine yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada kullanılan ders kitapları ana kaynak durumunda olduğundan bu kitaplar nitel araştırma yöntemleri ile incelenmiştir. Nitel araştırma, kuram oluşturmayı hedef alan bir anlayışla sosyal olguları buldukları çevrede araştıran bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45).

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır. Eğitimle ilgili yapılan bir araştırmada ders kitapları, görseller öğrenci kayıtları, ödevler, öğretmen dosyaları doküman olarak kullanılabilir.

Araştırmada öğretim programı, ders kitapları, kitaplar içerisindeki görseller, metinler, toplumsal cinsiyet ile alakalı makaleler, tezler veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

3.2. Kaynak ve Materyaller

Çalışmanın evrenini 2018-2019 eğitim- öğretim yılında okutulmakta olan 4-5-6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır.

Araştırmada incelenen kitapların bilgileri aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 7: Çalışmada İncelenen Kitaplar

Kitaplar	Yazarlar	Yayın tarihi	Yayın evi	Yayın yeri
4.sınıf	Sami Tüysüz	2018	Tuna Yay.	Ankara
5.sınıf	Erhan Şahin	2018	Anadol Yay.	Ankara
6.sınıf	M.Akpınar, H.BayraktarÖ.Evin, G.Yılmaz, M.K.Özden	2018	MEB Yay.	İstanbul
7.sınıf	M.Akpınar, M.Nohutcu, S.Aygün, P.Özerdoğan, G.Gültekin	2018	MEB Yay.	İstanbul

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada verilerin toplanmasında içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, toplanan temel öğeleri açıklayabilecek kavramlara ulaşmaktır. Bu yolla veriler açıklanmaya, verilerdeki gerçekler ortaya çıkarmaya çalışılır. İçerik analizinde yapılan işlem, belirli kavramlar çerçevesinde verileri, bilgileri bir araya getirerek bunları anlaşılır şekilde düzenleyip yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). Çalışmanın esas kısmını oluşturan Sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitapları, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının verileri toplanarak incelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Ders kitapları metinler ve görseller dikkate alınarak incelenmiş bu amaçla metin ve görsel alıntılarına yer verilmiştir.

Bulgular ve yorum bölümünde ise kitapların bu inceleme kapsamında genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

4.sınıf ders kitabı bu dersin ilkokulda okutulan bir ders olmasına rağmen Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisinde yer almasından dolayı incelenirken; 8. sınıfta okutulan İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı bu programda yer almadığından dolayı incelenmemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Görsellerden Elde Edilen Bulgular

Araştırma örnekleminde incelenen 4 Sosyal Bilgiler ders kitabında gerçek resimlerden oluşan toplam 417 resim bulunmuştur. Bu resimler kız çocuk, erkek çocuk, kadın, erkek (yetişkin), karışık olarak yer alan çocuklar karışık olarak fotoğraflanan yetişkinler ile aile olarak ayrı ayrı incelenip sayılmıştır.

Tablo 8: Kitaplardaki Görsellerin Kategorilere Göre Sayıları

	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf
Kız çocuk	30	7	15	4
Erkek çocuk	36	8	11	5
Kadın	10	13	16	14
Erkek	32	33	24	28
Karışık çocuk	27	6	3	3
Karışık yetişkin	9	18	16	16
Aile	5	3	1	4
Toplam	149	88	86	74
				Genel:417

Ders kitaplarında daha kalıcı anlamlar oluşturup çocukların hayal dünyasını ve kendilerine has fikirler geliştirmelerini sağlayan önemli unsurlardan biri de görsellerdir. Dolayısıyla ders kitaplarında yer alan görseller de en az metinler kadar özenle hazırlanmalıdır (Yaylı ve Çınar, 2014: 2078). Ders kitaplarını toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde incelerken görsellere de dikkat etmek gerekmektedir. Zira görseller, geçmişi ve tarihi olayları öğrencilerin gözünde anlaşılır bir hale getirmede ve canlandırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yardımcı olan unsurların başında gelmektedir (Akbaba, 2013: 235).

Görsel imgelerin etkili ve güvenilir bir diğer temsilcisi fotoğraflardır. Fotoğraflar aracılığıyla giysilerin, eşyaların, örf ve adetlerin tarihinin, coğrafyanın, şehirlerin, köylerin, geçmişte var olup bugün olmayan tüm etkenlerin anlaşılması kolaylaşmaktadır. Tarihsel belge niteliğinde sayılan fotoğraflar kaynaklar arasında da mühim bir yere sahiptir (Akbaba, 2013: 244).

Bu bağlamda incelenen 4 kitapta toplam 417 görsel yer almıştır. İlkokul seviyesinde resimler, çocukların zihninde metinlerden çok daha kalıcı olup anlamayı kolaylaştırdığından 4. sınıfta 149 görsel kullanılmıştır. Çünkü resimler, sözel iletilerin öğrenciler için anlamlı hale getirilmesinde ve somutlaştırılmasında önemli bir işleve sahiptir ve öğrencinin dikkatini çekip korumasında da etkilidir. İncelenen kitaplarda kullanılan görsellerin sayılarında çok anlamlı bir tutarlılık söz konusu olmamıştır. En fazla görsel 4. Sınıf ders kitabında iken en az görsele sahip 7. Sınıf ders kitabında ise 74 görsel kullanılmıştır. 5. sınıfta 88, 6. sınıfta da 86 görsel yer almıştır.

4.2. 4. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi

1. Ünite BİREY VE TOPLUM

Bireylerin kimlik kartları, ilgi ve yetenekleri, ihtiyaçları, empati, bireysel farklılıkları gibi çeşitli konuları içermektedir. Ancak toplumsal cinsiyet kavramı, algısı, eğitimi vb. hususlarda herhangi bir bilgiye rastlanılamamıştır.

2. Ünite KÜLTÜR VE MİRAS

Ana hatlarıyla aile müessesesinin tarihi, milli kültür ve bunun öğeleri, milli mücadelenin önemi, milli mücadeledeki kahramanlar ünitenin konuları arasındadır.

Bilindiği üzere Milli mücadele kadın-erkek, yaşlı-genç, tüm milletin topyekûn katıldığı ve gayret gösterdiği bir savaş olmuştur. Bunlar içerisinde Türk kadınları da birçok fedakârlıkta bulunmuştur. Moğol istilasına karşı yeri geldiğinde erkeklerle beraber savaşa katılan Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı ve beraberindeki özverili Türk kadınları gibi İstiklal Harbi döneminde de kadınlar cephe gerisinde askerlerin yaralarını sarma, onlara kıyafet dikme gibi işlerin yanı sıra cephaneye mermi ve top

taşımışlar, bazı zamanlarda da -tarih boyunca olduğu gibi- bizzat savaşa katılmışlardır. Kitapta bu konu kapsamında yer alan kadın kahramanlarımız Tayyar Rahmiye Hanım ve Şerife Bacı'dır.

Resim 1: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay. 52.

1890'da Osmaniye'de doğan Rahmiye Hanım, Fransızların halka yaptığı zulümler üzerine gönüllülerden kurduğu müfrezesinin başında Millî Mücadele'ye katıldı. Rahmiye Hanım'a atılgan davranışlarından dolayı Tayyar (uçan) unvanı verildi. Tayyar Rahmiye Hanım, 1 Temmuz 1920'de Osmaniye'deki Fransız karargâhına müfrezesiyle birlikte taarruz ettiği sırada düşman ateşiyle şehit düştü.

Resim 2: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay. 57.

Şerife Bacı İnebolu'dan Kastamonu'ya kağınıyla cephaneyi taşıyordu. Genç kadın bir seferinde kafilisinin gerisinde kaldı. Buna rağmen sürekli yağın altında gece boyunca yoluna devam etti. Cephaneyi yüklü kağınısıyla Kastamonu Kışlası önüne kadar gelebildi. Ancak şehre girmeye gücü yetmedi. Bu kahraman Türk kadını, yorganını taşıdığı top mermilerinin üzerine örterek kıymetli yükünü korumak istemişti. Kendisi de kollarını açarak yorganın üzerine kapanmış hâlde soğuktan donakalmıştı.

3. Ünite İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Bu bölümde herhangi bir yerin konumu, krokisi, hava olayları, doğal afetler, doğal ve beşeri kaynaklar gibi coğrafi konular yer almıştır. Ancak toplumsal cinsiyet eğitimi vb. hususlarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

4. Ünite BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

Teknolojik ürünler, mucitler, teknolojik ürünlerin tasarımı- kullanımı ve çevreye zararları ünitenin konuları arasındadır.

Mucitlere örnekler verilmiştir; ne var ki herhangi bir bilim kadınından bahsedilmediği gibi ünite de toplumsal cinsiyet konusuyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

5. Ünite ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Ekonomik faaliyetler, bilinçli tüketici, istek, ihtiyaç, bütçe gibi iktisadi konular yer almaktadır. Ama bu kısımda da toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi konusunda bir bilgiye rastlanılamamaktadır.

6. Ünite ETKİN VATANDAŞLIK

Ünite, çocuk hakları, sorumluluk bilinci, bağımsızlık ve bireysel özgürlük konularını kapsamaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmaktadır. Bütün çocukların sağlıklı, mutlu, eğitim hakkından yoksun bırakılmadan yaşamaya hakkı vardır. Tüm çocukların bu şekilde yaşayabilmeleri de cinsiyet ayrımcılığı yapılmadan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi alıp bunu hayatlarına uygulamalarından geçmektedir. Ne var ki burada ve altta resim 3'te vurgulanan hususlara riayet edilmediği sürece çok büyük bir mesafenin kat edilemeyeceği de bir vakıdır.

Resim 3: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay. 152.

“... Biz kağınlarıyla yalın ayak cepheye mermi taşıyan annelerimizi, bu vatan uğruna canını veren şehitlerimizi unutamıyoruz...” (Metin 1, 2018: 4/169) cümleleriyle vatanın nasıl kurtarılp zaferin nasıl kazanıldığına vurgu yapılan yukarıdaki resim de esasen tüm zorluklarda kadınların en ön safta yer almaktan kaçınmadığına güzel bir örnek teşkil etmiştir.

Resim 4: (2018) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yay 167.

4.3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi

1. Ünite BİREY VE TOPLUM

5. sınıf ders kitabında (2018; 18, 20, 23) kız çocukları çoğunlukla okulda, ders çalışır, arkadaşlarıyla oynayan şekilde resmedilirken evin içinde bir konumda gözükmemektedir.

Hatta toplumsal cinsiyet algısı bilincine ve pozitif ayrımcılığa olumlu katkı sağlayacak biçimde Burak'a, Ayşegül ile kıyaslandığı zaman daha fazla görev ve sorumluluğun yüklendiği de göze çarpmaktadır.

Resim 5: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay11.

Elif, Sosyal bilgiler dersini tanımlayarak neler öğrendiğini anlatıyor.

“Kız çocuklarını okulda, aktif, derslerini bilen bir şekilde resmetmeleri konumuz olan toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu bir örnektir.”

Aşağıdaki resmin altında: “Ailesiyle birlikte Ankara’da yaşayan Ayşe, ev işlerinde aile büyüklerine yardım etmeyi çok sever. Ailesinin, kendisini ilgilendiren konularda ona fikirlerini sorması hoşuna gider. Ailesinin evde kitap okuması, Ayşe’nin de kitap okuma alışkanlığını kazanmasını sağlamıştır. Ayşe’nin annesi Hatice Hanım, kuaför dükkânı işletmektedir. Hatice Hanım’ın hayattaki en büyük destekçisi ailesidir. Ahmet Bey, Hatice Hanım’ı kuaförlük eğitimi alması için ikna etmiş ve onun iş hayatına atılmasını desteklemiştir. Aile bireyleri sofrayı kurup kaldırırken, evi temizlerken aralarında iş bölümü yapmakta ve birbirleriyle yardımlaşmaktadır...” (Metin 2, 2018: 5/18-19) şeklinde metin devam etmektedir. Ayşe ev içinde ailesine yardım eden, derslerine çalışan bir çocuk modeli olarak yer

almıştır. Annesi Hatice hanımı eşinin desteklemesi ayrıca ev işlerinde de annelerine yardımcı olarak iş yükünü sadece kadına yüklememiş olmaları de toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında istendik bir davranıştır; kültürel anlamda ve toplumsal açıdan da rol model aileye güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Resim 6: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay.19.

Unicef'in Çocuk Hakları Sözleşmesindeki "Her çocuğun eğitim alma hakkı vardır" maddesi doğrultusunda yukarıdaki resimde de 12 Mayıs 2016 tarihli gazete haberinde görüldüğü üzere Adana/Yüreğir Belediyesi; kız ve erkek tüm çocukların okulöncesi ve sonrası eğitim-öğrenim hakkından yoksun bırakılmaması için sınıf açıp etkinliklerde bulunulmasını desteklemektedir. Belediye bu suretle özellikle imkânı kısıtlı ailelerin çocuklarına fırsat eşitliği temin edip toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine ciddi bir kurumsal katkı sağlama gayreti içerisine girmiştir.

Resim 7: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay 28.

Adana'da mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik okul öncesi eğitim sınıfı kuruldu. Yüreğir Belediyesinden yapılan yazılı açıklamaya göre Doğan kent Mahallesi'nde, tarım işçilerinin çocuklarına okul öncesi eğitim vermek üzere sınıf açıldı. Her gün 25 çocuğun kaldıkları yerlerden araçla alınarak sınıfa getirildiği, öğrencilerin çeşitli etkinliklere katıldığı belirtildi.

2. Ünite KÜLTÜR VE MİRAS

Bu ünite de Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları ile kültürlerin parçası olan yemekler, halk oyunları, milli bayramlar ve geleneklere yer verilmiştir. Esasen toplumsal cinsiyet eşitliği açısından konular ilgili olmasına rağmen çalışma alanı açısından incelenebilecek herhangi bir durum göze çarpmamaktadır.

3. Ünite İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ünitenin içeriği yeryüzü şekillerinin haritada kullanımı, iklim özellikleri, yerleşme, nüfus, doğal afetler gibi coğrafyanın konularından oluşmaktadır. Konuların gereği olarak burada da araştırmayı ilgilendiren bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

4. Ünite BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

Sosyal Bilgiler, 5.sınıf 4.ünitede "Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler" 4. kazanımı olarak; Thomas Edison, A. Graham Bell vb. mucitler ile A. Einstein, Aziz Sancar gibi bilim insanları örnek olarak yer almıştır. Fakat kimya ve fizik dalında Nobel ödülüne sahip Marie Curie, bilgisayar bilimci Grace Hopper, 2018 Nobel fizik ödülünü alan Donna Strickland, ABD'de Prof. Dr. olan Biykem Bozkurt, kanser araştırmaları yapan Özlem Türeci gibi kadın bilim insanlarına hiç değinilmemiştir. Oysaki bunlara da yer verilmesi elbette ki kız

çocuklarına olumlu örnek teşkil edecek ve bu durum gelecekte hedeflerini belirlemelerinde ciddi oranda etkili olabilecektir.

5. Ünite ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Ünitenin genel konusu tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret, turizm vb. ekonomik sektörlerdir.

Resim 8: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay.138.

“Boğaziçi Üniversitesinde öğrenci olan 22 yaşındaki Yasin Sert ile Balıkesir’in Sarıbeyler köyünde yaşayan 71 yaşındaki Faize Yoldaş’ın tanışmasıyla hayata geçen iş fikri, Girişimci İşadamları Vakfı (GİV) 5. Girişimcilik Ödülleri kapsamında e-ticaret girişim ödülünü alır. Yoldaş’ın ve komşularının dokuyup Sert’in Balat’taki atölyesinde modern tasarımlarla buluşturduğu ürünler, İstanbul’un çeşitli semtlerinde ve Genel Ağ’da satılır” (Metin 3, 2018: 5/138). Bahse konu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi çerçevesinde değerlendirilecek olursa yaş ve kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin aralarındaki iş birliği, dayanışma ve tarihi-kültürel tecrübenin yeni tasarımlarla sentez edilerek aktarımına hatta sonraki kuşaklara tasarruf alışkanlığı kazandırma çabalarında güngörmüş kadının rolünü ortaya koyması açısından iyi bir misal teşkil etmektedir.

Resim 9: (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Anadol Yay 141.

“Leyla’nın babası çiftçilikle uğraşan biridir. Tarlalarına ektikleri buğday iklim şartlarına göre olduğu için Leyla alternatif bir ürün araştırıp lavanta ile ilgili bilgi toplamıştır. Ziraat mühendisi Aysel Hanımdan bu ürünün yetiştirme şartlarını öğrenen Leyla ile anne babası ve kardeşi ile istişare ederek tarlalarına lavanta ekme kararı vermişlerdir.” (Metin 4, 2018: 5/142). Kitaptaki metinden özetlenen bu noktada dikkat çekilecek husus ailedeki kız çocuklarının fikirlerine ve görüşlerine önem verip bunu değerlendirmektir. Ayrıca sadece baba değil bu konuda tüm aile bireyleri karar vermiştir. Günümüz toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan aile yapısında istenilen ve önemsenen noktalar buralardır. Sadece erkeğin değil tüm ailenin düşünceleri değerlidir.

6. Ünite ETKİN VATANDAŞLIK

Ünite yerel ve merkezi yönetim, hizmet veren kurumları kapsamaktadır. Haklar konusunda eğitim ve öğrenim hakkına da değinilmiştir. Anayasada yer alan bu hak şu şekildedir:

Madde 42: “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim

ve 6đretim yerleri aılamaz. İlk6đretim, kız ve erkek b6t6n vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.” Her ne kadar bu maddede belirtilse de g6n6m6zde 6lkemizin bazı yerlerinde halen kız çocuklarının okula g6nderilmesi konusunda yetersizlikler olduğu g6r6lmektedir.

T6rkiye’nin eğitimde 6nde gelen amaçları arasında herkesin kaliteli bir ilk6đretim ve orta6đretim eğitimi alması yer almaktadır. Bu konuda MEB ve diğer kamu kurumlarının y6r6tm6ř olduğu kampanyalar kapsamında bilhassa ilk6đretim d6zeyinde 6nemli başarılar elde edilmiştir. Fakat y6r6t6len b6t6n çalışmalar ve yapılan hukuki d6zenlemeler, 6zellikle kız çocuklarının, hem ilk6đretimde hem de orta6đretimde okullu olma oranlarının T6rkiye’nin b6t6n b6lgelerinde belirlenen hedeflere ulaşmasında ve eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yeterli olmamıştır. Eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği, T6rkiye’de 6zellikle Doğu illerinin kırsal kesimlerinde yaşayan kızların okula gitmelerini daha fazla etkilemektedir. D6ř6k gelirli ailelerden gelen kızların okulu terk etme olasılığı erkeklere kıyasla daha y6ksek bir oran oluşturmaktadır. Gelir miktarı y6ksek, sosyo- ekonomik bakımdan gelişmiş b6lgelerde kadınların eğitim seviyesinin y6ksek olduğunu g6r6lmektedir. T6rkiye’de eğitimdeki eşitsizlikler, ekonomik, sosyal, ailevi unsurları kapsayan çok boyutlu ve karmaşık sosyolojik bir sorundur. O y6zden bu eksikliği giderip toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimini destekleyip kızların okula g6nderilmesini teşvik etmek maksadıyla çeşitli STK ve kurumlarca 6rneklerdeki kampanyalar d6zenlenmiştir.

7. 6nite K6RESEL BAğLANTILAR

6lkeler arası ekonomik ilişkiler, ortak miras, sanat eserleri ve turizm gibi konular işlenmiştir. Toplumsal cinsiyetle alakalı herhangi bir şey yer almamaktadır.

4.4. 6. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi

1. Ünite BİREY VE TOPLUM

Üniversite Giriş Sınavı Birincisi Görme Engelli Fulya Boğaziçili Oldu

Üniversiteye giriş sınavında Türkiye birincisi olan Konyalı görme engelli Fulya Akkaya, Boğaziçi Üniversitesi İktisat Fakültesine yerleşti. Akkaya, “Çok mutluyum, inşallah sevdiğim alana yoğunlaşacağım. Hayallerime kavuştum.” diye konuştu. Büyük şirketlerde üst düzey yönetici olmayı hedeflediğini belirten Akkaya azmi ve çalışkanlığıyla çevresindekilerin ve tüm Türkiye’nin takdirini topladı. Özel gereksinimli bireylere hayatta hiçbir zaman ümidini kesmemeleri mesajını vererek, “Özgüven çok önemli. Ön yargılara ve kalıplaşmış yargılara rağmen hiçbir zaman yılmınsınlar. Azmedip çalıştıktan sonra başarılamayacak hiçbir iş yok.” dedi.

Genel ağ haberi 1 (2018) 6. Sınıf Sosyal bilgiler Ders Kitabı Meb Yay.25.

Kitapta yer alan bu haber özel gereksinimi olan insanların da hayatımızda yer aldığını bunlara karşı ön yargılı, cinsiyet ayrımcılığı yapmadan davranmamızı belirten konunun altında verilmiştir. Habere konu olan Fulya görme engelli fakat azimli, çalışkan bir öğrenci olması hasebiyle hiçbir engeli olmayan öğrencilere örnek teşkil etmesi açısından verilmiş güzel bir örnektir. Fulya burada her türlü olumsuz duyguları yıkmayı başarmış ve cinsiyet ayrımcılığına, ön yargıya başarısıyla karşılık vermiştir.

2. Ünite KÜLTÜR VE MİRAS

Ünite İslamiyet’ten önce Türklerin yaşantısı, Türklerin ilk yurdu, Orta Asya Türk devletleri, İslamiyet’in kabulü, Türkiye Selçuklu Devleti ile tarihteki önemli ticaret yolları vb konuları kapsamaktadır.

“Destan ve Yazıtlarda Türkler” konusunda Türklerin sosyal yaşantılarına, hükümdarlık ve yönetimdeki toy (kurultay) da hakanın yanında eşinin (hatunun) da yer aldığı yazılmıştır. Burada görüldüğü üzere eski Türklerde kadına değer verilmiş, yönetime dahil edilmiştir.

Resim 10: (2018) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay 43.

Ders kitabında yer alan bu haberde Hunlarda kadın savaşçıların olduğu ve günümüzde yapılan kazılarda da bu kadınlara ait takılar bulunduğu belirtilmektedir. Bu haberden de kadınların savaşçı olmak için özel bir eğitim aldıkları sonucuna varabiliriz. Şimdilerde kadın- erkek eşitliğinin sağlanması, kadın haklarının korunması, eğitim hakkı vb konularda belli bir seviyeye gelmeye çalışırken eski Türklerde kadınların gayet mühim konumda yer aldıkları görülmektedir.

Tuva Cumhuriyeti'nin Yenisey Nehri Kıyılarında Hun Kadın Savaşçılara Ait 2200 Yıllık Mücevherler Bulundu

Hun kadın savaşçıları tarafından takılmış göz alıcı kemer tokalar günümüz Yenisey Nehri'nin kıyılarında gömülü olarak bulunmuştur.

Kadın savaşçıların kurganlara ilginç takılarla gömüldüğü görülmüştür.

Bu takılar mercan, akik, yeşim taşı ve turkuazla kaplanmış kemer tokaları, alev biçimli bronz süslerdir. Kadın savaşçıların savaşta taktıkları bu kemerler günlük hayatlarından ziyade düğün ve cenaze gibi bazı özel günlerde takılıyordu. Yılan, öküz, at, panter, leopar ve ejderha gibi fantastik hayvanların tasvir edildiği tokalar kullanılmıştır. Hun erkekleri demirden kemerler takarken kadınlar bronz kemer tokaları takardı.

Genel ağ haberi 2 (2018) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay.45.

'İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim' başlıklı konuda kadını önemsemeyen Araplar arasında kız çocuklarını diri diri toprağa gömenler olduğu, kadınlara miras

verilmediği, insanların bir kısmının köle olarak çalıştırıldığı yazılırken Hz. Muhammed'in Veda hutbesinde kadınlara değer verilmesi ile ilgili şu cümleler yer almaktadır: “Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Kadınlar hususunda Allah'tan korkun ve onlara en iyi şekilde davranın”. (Metin 5, 2018: 6/56).

Türkler İslamiyet'i kabul etmeden dahi kız çocuklarına ve kadınlarına değer veren, onların askerlik eğitimini bile erkeklerden ayırmayan bir milletken Arap toplumunda bu durumun tam tersi yaşanmıştır. İslamiyet'in gelmesi ile beraber Türklerdeki bu hal daha da pekişmiştir. Çünkü dinimiz kadın- erkek ayrımını reddeden, kadınlara, annelere kıymet veren, cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkan bir dindir. Zamanla bu durumun değişmesi de kültürden ve dinden uzaklaşmanın bir sonucudur denilebilir.

3. Ünite İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ünite harita bilgisi, konum, yer şekilleri, iklim özellikleri, nüfus gibi coğrafî konuları içermektedir.

4. Ünite BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

Cumhuriyetin ilanından günümüze bilim ve teknolojiye katkı yapan birçok bilim insanı yetişmiştir. Ders kitabında da bu bilim bazılarının kısa hayat hikâyeleri yer almıştır. Verilen örneklerden biri de astronomi alanında çalışmalar yapan Nüzhet Gökdoğan'dır.

Resim 11: (2018) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Meb Yay.130.

Nüzhet Gökdoğan, İstanbul'da doğmuş ve eğitiminin büyük bir bölümünü burada tamamladıktan sonra Fransa'ya gitmiştir. Gökdoğan, yurda döndüğünde İstanbul Üniversitesinde görev almıştır. Burada Gök Mekanığı ve Astronomi ile ilgilenmiş ve üniversitenin yerleşkesine bir de gözlemevi kurdurmuştur. O, aynı zamanda 1948'de bazı öğretim üyeleriyle birlikte Türk Matematik Derneğini, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneğiyle Türk Astronomi Derneğini kurmuştur. Gökdoğan, aynı zamanda Astronomi bölümüne 46 yıl hizmet etmiştir.

Erkek bilim adamları yanında kadınlardan birinin de yer alması kız öğrencilerin kendilerine bu insanları örnek alması açısından değerlidir.

5. Ünite ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Ünite, Türkiye'nin doğal kaynakları, enerji kaynakları, coğrafi özellikler, vergi, nitelikli insan yetiştirmek, meslek seçmek gibi konulardan oluşmaktadır.

“Nitelikli İnsan, Güçlü Türkiye” konusunda nitelikli insanların yeni bir işe, projeye başlamak için riski göze alan kişiler oldukları belirtilmektedir. Bununla ilgili süt ürünleri imal eden kadın biri girişimci haber yer almıştır.

Başarılı Kadın Girişimci

Tarımda Genç Girişimci Kadınlar Güçleniyor Programı Proje Yarışması'nda

Türkiye üçüncüsü olan kadın girişimci ödüllendirildi.

Kadın girişimci devletten aldığı 40 bin lira hibe ile manda sütünden çeşitli ürünler imal ettiği bir işletme kurduğunu söyledi. İşletmesini zaman içinde büyüterek bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak istediğini dile getiren kadın girişimci şöyle konuştu: “Manda yetiştiriciliğini bildiğim ve bu konuya hâkim olduğum için kadınlara örnek olabilecek bir proje hazırladım. İşletmemde gıda güvenliğini ön planda tutarak tereyağı, yoğurt, Çerkez peyniri, Edirne tipi peynir çeşitlerini üreterek pazarlıyorum. Ürün çeşitliliğini zamanla artırmayı planlıyorum.”

Genel ağ haberi 3 (2018) 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 177.

Kadınlar desteklendiklerinde ve kendilerine güvenildiğini hissettiklerinde çok büyük işler yapabilirler. Çalışan, üreten, kendine güvenen, bilgili kadınlar gelecek nesillerin kaliteli bir şekilde yetiştirilmesinde büyük role sahiptir. Bu nedenle kız çocuklarının eğitimi, aldığı terbiye sonraki kuşakları da etkileyecektir.

6. Ünite ETKİN VATANDAŞLIK

Yönetim biçimleri, yasama-yürütme- yargı, demokrasinin önemi gibi konularla alakalı başlıklar yer almaktadır. Ünitenin son bölümü “Kadın ve Toplum” başlıklıdır. Üniteye hazırlık kısmında ‘Neler öğreneceğiz’ bilgi kesiminde ise “ Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadınlara verilen değeri fark edeceksiniz.” Cümlesinde öğrencilere kadının sosyal konumu hakkında edinecekleri bilginin farkında olmaları sağlanmıştır. İncelenen ders kitapları içerisinde kadınlar için hususi bir bölümün ayrıldığı tek sınıf 6. Sınıf ders kitabı olmuştur.

“Hayatın içinde Demokrasi” konusu insanların bir arada yaşamalarının gerekliliğinin demokratik toplumsal yaşamın eşitlik, hak ve adalet üzerine inşa edilmiş bir yapıyla mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Demokrasi bireylerin birbirlerine saygı duyduğu, düşüncelerini özgürce- çekinmeden açıklayabildiği, yönetime katılabildiği bir toplumu amaçladığı gibi demokratik meziyetlerini benimsemiş, özgür, eleştirel düşünen bireylerden kurulu, eğitilmiş bir toplum oluşturmayı hedefler. Bütün bunlar demokrasinin toplumsal hayatımızda ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Anayasamızda demokrasi gereği kişilerin bütün hak ve ödevleri koruma altına alınmıştır. Bunlardan biri de sosyal hak ve ödevlerden biri olan eğitim- öğrenim hakkıdır.

Eğitim- Öğrenim Hakkı: Ülkemizde 12 yıllık zorunlu eğitim uygulanmaktadır. Hiç kimse kişilerin bu hakkını kullanmasını engelleyemez. Herkes kişisel özelliklerine, isteğine ve başarılarına göre çeşitli okullarda okuyabilir ve bu haktan mahrum bırakılamaz.

Ülkemizde özellikle bazı kırsal bölgelerde kız çocukları bu haktan alıkonulmaya çalışılsa da uygulanan bazı projeler ile birçok kız çocuğunun öğrenim

görmesi mümkün olmuştur. 5. sınıf ders kitabındaki “Etkin Vatandaşlık” ünitesinde bu konuyla ilgili kampanyalara yer verilmiştir.

“Kadın ve Toplum” konusuna yaklaşık 6 sayfa ayrılmıştır. Eski Türklerde kadına verilen önemden başlamış, Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı zamanındaki kadınlardan bahsedilmiştir. Milli mücadeledeki kadın kahramanlarımıza yer verilmiştir. Siyasi alanda kadın başlığı açılarak kadının 1930 ve sonrası elde ettiği haklarla siyasette rol oynayan ilk kadın muhtar, belediye başkanı gibi kadınlara değinilmiştir.

Resim 12: (2018). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 210

Eski Türklerde kadına büyük değer verilirdi. Devlet yönetiminde hakanın yanında eşi olan hatun da etkili olmaktaydı. Öyle ki emirnameler dahi “Hakan ile hatun emrediyor ki...” diye başlardı. Ordumillet anlayışına sahip Türklerde kadın savaş zamanında asker olarak da görev alırdı.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde de kadınlar değerli bir konumda idi. Sultan eşleri, anneleri, kızları çok hayırsever olup birçok yapı inşa ettirmişlerdir.

Resim 13: (2018). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 210

Mihrişah Sultan İmaretî

Resim 14: (2018). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 210

Gevher Nesibe Darüşşifası

Milli mücadele yıllarında da erkekleri cephede savaşan kadınların çok büyük fedakârlıkları olmuştur. Kara Fatma, Şerife bacı, Tayyar Rahmiye bunlardan sadece birkaçıdır. Günümüzde ise kadınlar iş yaşamında da aktif olarak yer almaya başlamış, çeşitli sektörlerde iş imkânına sahip olmuşlardır. Ders kitabında yer alan girişimci kadın ile ilgili haber güzel bir misal teşkil etmektedir.

İşçilikten İhracat Yapan Firmanın Patronluğuna

Kastamonu’da 21 yıl bir fabrikada çalışan kadın girişimci, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığından (KOSGEB) destek aldı. Kurduğu tekstil atölyesinde 83 kişiye istihdam sağlayıp İtalya ve İspanya’ya ihracat yapıyor. Kadın girişimci kendisi ile yapılan röportajda şunları söylemiştir: “Kadınlarımız biraz çekingen duruyor.

Kendilerine güvendikten sonra daha başarılı olacaklardır. Çok büyük cevherlerimiz var. Anadolu kadını çok özverili, istekli. İstiyorum ki kadınlarımız çekinmesin. Güçlüyüz, çok güçlüyüz.”

Genel ağ haberi 4 (2018) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Meb Yay 213.

“Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımı bu konuyla alakalıdır. Öğrenciler geçmişten günümüze kadınların konumunu, onlara verilen eğitimi, değeri öğrendikleri zaman kardeşlerine, gelecekte eşlerine ve çevrelerindeki kadınlara da gördükleri şekilde muamele ederler. Fakat son zamanlarda kadınlar birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir. Örneğin kadına karşı şiddet, cinsiyet ayrımcılığı bunlardan bazılarıdır. Özellikle toplumsal ve ekonomik hayatta zaman zaman cinsiyet nedeniyle ayrımcılık ya da haksızlık yapılabilmektedir.

Bu durumdan kadınların erkeklere göre daha çok etkilenmesi nedeniyle pozitif ayrımcılıkla toplum içinde yeri daha zayıf ve güçsüz olanları kollamak gerekmektedir. Toplumsal alanda cinsiyet eşitliği kadın ve erkeğin arasında adaletin ve hakkaniyetin sağlanması ile gerçekleşebilir. Toplumda hak ve özgürlükler eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde herkese tanınmalı ve uygulanmalıdır.

7. Ünite KÜRESEL BAĞLANTILAR

Türk cumhuriyetleri ve özellikleri, Türkiye’nin diğer ülkelerle olan ekonomik, ticari ilişkileri ile ithalat- ihracat konuları yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eğitimi ile alakalı bir bulguya rastlanılmamıştır.

Bu sınıfa ait konular, metinler ve görsellerde çalışma konumuzla alakalı iki ünite hariç hepsinde olumlu bulgulara rastlanmıştır. 4 ve 5. sınıfa göre kadın ve toplumsal cinsiyet algısına daha fazla önem verilmiş bu durum örneklerle desteklenmiştir.

4.5. 7. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi

1. Ünite BİREY VE TOPLUM

İletişim konusunda, “Anadolu İnsanın Sessiz İletişimi” başlıklı bir haber metni yer almaktadır. Anadolu’da kadınların duygularını farklı şekillerde yaptıklarını el işlerine yansıtıklarından bahsedilmiştir. Kadınların hisleri ve duyguları çok yoğun olduğundan bunu değişik yöntemlerle her yere yansıtılabilmektedirler. Önemli olan da onları anlayabilmektir. Ama bu durum da bize şunu göstermektedir kadınlar duygularını olduğu gibi dışa vurmaktan çekinmiş ya da hissettiklerini söylemeleri örf, adet gereği bir şekilde engellenmiş olabilmektedir. Onlar da diyemediklerini yaptıkları işlerle aktarmak istemişlerdir. Ancak buradaki örneğin, kötü niyetli kişilerce kadınların içe kapanmasına, en doğal hakları olan hususlarda sessiz kalmalarına yol açacağı gibi yanlış yorumlara da sevk ve tenkit edilebileceği unutulmamalıdır.

Anadolu İnsanın Sessiz İletişimi

Dolaylı iletişim insanların iletişimde tercih ettiği yöntemlerden biridir. Bazen duygu ve düşüncelerimizi telefonumuzdaki semboller ile ifade ederiz. Anadolu insanı da bazen konuşmak yerine renklerle, sembollerle, motiflerle duygu ve düşüncesini ifade eder. Bu yöntemlerden birisi de dünyada “Türk Danteli” olarak tanınan iğne oyasının motifleridir. Anadolu kadını oyalarla sadece başörtüsünü süslemez, onları âdeta birer sözsüz iletişim unsuru olarak kullanır.

İğne oyasıyla sevgi, acı, pişmanlık, öfke, düş kırıklığı, mutluluk gibi duygularını dile getirir. Örneğin eşine kızan bir bayan acı biber oyası örter. Özellikle Mudurnu yöresinde yapılan çınar yaprağı oyası, uzun ömür ve bilgelik temennisi için işlenir. Portakal çiçeği oyası doğumla ölümü, gençlikle olgunluğu ifade eder.

Genel ağ haberi 5 (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 22.

2. Ünite KÜLTÜR VE MİRAS

Ünitede genel olarak coğrafi keşifler, Rönesans, reform, sanayi inkılâbı ve Osmanlı Devleti süreci anlatılmaktadır.

“İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” konusunda Çağın Aşan Bir Kadın: Fatma Bacı başlıklı kısa bir paragraf eklenmiştir. Fatma bacı Ahilik Teşkilatını kuran Ahi Evran’ın eşidir. Kendisine Kadın Ana, Kadıncık Ana diye de hitap edilen Fatma Hatun sosyal hayatta kocası Ahi Evran kadar etkili ve sözü geçen bir kadındır. Fatma Bacı dünyada ilklerden sayılan ve sadece kadınlardan oluşan sivil toplum örgütü kurmuştur.

Kadınların oluşturduğu bu birlik el sanatlarıyla ekonomiye katkı sağladığı gibi gerektiğinde vatan müdafaasında da yer almıştır. Ahilerle birlikte Kayseri’de dokumacılık yapan ve kendilerine “Bacı” denilen kadınlar Moğol istilasına karşı erkekler ile direnmişler ve bizzat çatışmaların içerisinde yer almışlardır. Osmanlı’nın büyümesinde “Bacıyân-ı Rum” denilen kadınların da büyük rolü ve etkisi vardır. Gerektiğinde vatan savunmasına katılan bu kadınlar kültürel, sanatsal, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli katkılar sağlamışlardır.

Kadına değer vermeyen toplumların sağlam temeller üzerinde durması mümkün değildir. Türk milleti hiçbir zaman böyle bir millet olmamış, kadınlar her daim el üstünde tutulmuştur. Çünkü bilgili ve aydınlanmış kadınların milliyetçi ideolojiye yön vereceğinin bilincine varılarak kadının eğitime ve iyi yetiştirilmesine önem verilmiştir. İyi kadınlar ailenin, iyi aileler de vatanın şeref ve itibarını artırır görüşünü düstur edinmişler ve bu yolda kadınların her türlü eğitimi almaları için çaba sarf etmişlerdir (Üstel, 2016: 210-211).

Resim 15: Temsili, (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 53.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Ünlü Seyyah İbn Batuta'nın, İznik'i ziyareti sırasında şehrin yöneticisi olarak Orhan Bey'in eşi Nilüfer Hatun'dan bahsetmesi de kadınların o dönemdeki konumu hakkında bize bilgi verir.

- Bilgi kutucuğunda da kadınlarla ilgili anekdot vermesi açısından değerlidir.
- Ünite sonundaki değerlendirme soruları kısmında;

“Türk tarihine bakıldığında kadınların her dönemde sosyal ve siyasi hayatta önemli bir konumu olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde kurulan “Bacıyân-ı Rum” isimli sivil toplum örgütü kadınların bu rollerini devam ettirdiklerini göstermektedir. Çeşitli el sanatları ile uğraşan bu kadınlar ekonomiye büyük katkı sağlamışlardır. Erkekler savaşa gittiğinde demircilik, nalbantlık gibi güç isteyen işlerde de çalışan bu kadınlar Kayseri'nin Moğollara karşı savunulmasında da büyük katkı sağlamışlardır.” şeklinde bir paragraf yer almış ve bu bilgiyle alakalı sorular sorulmuştur.

3. Ünite İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Yerleşim, yerleri, nüfus gibi konular yer almaktadır.

Nüfusun yaş, cinsiyet, iş kollarına ve eğitime göre dağılışını kapsayan tablolardan eğitim tablosu şu şekildedir:

Tablo 9: Sosyal Bilgiler, Meb Yay. 7, 111, Eğitim Tablosu

Yıllar	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Türk. Ort.	Erkek	Kadın	Türk. Ort.	Erkek	Kadın	Türk. Ort.	Erkek	Kadın	Türk. Ort.	Erkek	Kadın
2014-2015	96,3	96,0	96,6	94,3	94,4	94,3	79,4	79,5	79,3	39,5	38,0	41,1
	94,9	94,5	95,2	94,4	94,4	94,4	79,8	79,4	80,2	40,9	39,2	42,6
2016-2017	91,2	91,1	91,2	95,7	95,6	95,8	82,5	82,7	82,4	42,4	40,5	44,4

Yapılan araştırmalar ile okuma-yazma oranlarındaki artışın ekonomik büyümeyle olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Eğitim seviyesinin yüksek olması ülkelerin gelişiminde ve kalkınmasında önemli bir paya sahiptir. Gelişmişlik oranları, ne kadar kalabalık bir nüfusa sahip olmaya değil, iyi eğitime sahip nüfusa bağlıdır. Eğitim kademeleri içerisindeki en düşük oran yükseköğretim alanındadır. Bu oranın daha da artması üniversite mezunlarına istihdamla mümkün olacaktır. Verilen eğitimin kalitesi, niteliği nitelikli iş gücüne sahip meslek sahiplerini beraberinde getirecektir.

Okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Türkiye’de 2015’te 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7’ olarak tespit edilirken bu oranın erkeklerde %1,3, kadınlarda %6,3 olduğu istatistiklerde yer almıştır. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi, eğitim hakkından yoksun bırakılması toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı bir durum teşkil etmektedir. Bu durumun nedenleri arasında da kız çocuklarını küçük yaşta evlendirme, tarla bahçe vs. yerlerde işçi olarak çalıştırma gibi farklı etkenler yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi daha yeterli düzeyde verilip zihinlerde kötü bir durummuş gibi algılanma biçimi yok edilebilirse okuma-yazma oranının daha da artacağı ümit edilmektedir.

Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD’ye Halılarıyla Girdi

İzmir’de, tasarladığı halılarla 11 ülkeye ihracat yapan kadın girişimci, Türkiye ile ABD arasında vize problemi yaşanmasından dolayı kendisi gidememiş fakat halılarını göndermiştir. Müşterisiyle görüşmek için ABD’ye gitmeyi planlarken vize krizinin gündeme geldiğini belirten girişimci, “Müşteri ile görüşmeye gidecektim ki vize krizi yaşandı ve ABD’ye gidemedim. Ancak müşterim halıyı almaya niyetli olduğu için İstanbul’a geldi ve görüşme yaptık. Halıların dokuması bittiği zaman inşallah ABD’ye yollayacağız.”

Genel ağ haberi 6 (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Meb Yay. 120.

Yerleşme ve seyahat özgürlüğü konusunda yer alan bu habere göre kadın girişimci ABD’ye gitme konusunda sıkıntı yaşamıştır. Kadınların her iş dalında güzel işler yapması özellikle yurtdışında ülkemizi temsil edecek işlerde yer alması gelecek nesle örnek teşkil edecek durum arz etmektedir.

4. Ünite BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

Bilginin korunması, yaygınlaştırılması, Türk- İslam medeniyetinde yetişen bilginler, Avrupa'daki bilimsel gelişmeler üniteye konu olmuştur.

Bilim insanları içerisinde tek bir kadın örneğe yer verilmiştir. Bu kadın da Marie Curie olmuştur.

Resim 16: (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay. 147.

1867'de Polonya'da doğan ve Radyoloji bilimini kurarak iki kez Nobel Bilim Ödülü'nü alma başarısını gösteren ve bu ödülü kazanan ilk ve tek kadın bilim insanıdır. M. Curie tüm zorlukları aşarak kendisini başarılarıyla bilim dünyasına kabul ettirdi. Marie Curie'nin o günlerde farkına varamadığı ve ölümüne neden olan radyasyon, not defterlerine o kadar çok yerleşmişti ki bu notlar günümüzde ancak kurşun kaplı bölmelerde muhafaza edilerek radyoaktif koruma altında incelenebilmektedir. Marie Curie" bilim için ölen kadın" olarak anılır.

5. Ünite ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Tarım, üretim teknolojisi, geçmişten günümüze vakıflar konuları yer almaktadır.

Günümüzde birçok il ve ilçede belediye bünyesinde meslek edindirme kursları açılmaktadır. Bu kurslarda özellikle kadınlar çeşitli meslek dallarıyla ilgili bilgiler edinerek ileride iş yeri açabilmektedirler. Okuma-yazma, el sanatları, spor vb. her alanda verilen bu eğitimler ev hanımlarının kendilerini geliştirmesine fırsat tanımaktadır. Olumlu anlamda bu faaliyetlere yer verilmiş; nedense aynı işe erkeklerde daha fazla ücret ödenirken üretime en az onlar kadar katkıda bulunan kadınlara daha az ücretlerin ödenmesi gibi sorunlardan hiç bahsedilmemektedir.

Resim 17: (2018). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Meb Yay.178.

6. Ünite ETKİN VATANDAŞLIK

Ünite; Demokrasinin ne olduğu, Türk tarihindeki demokratik değerler, T.C. devletinin temel nitelikleri gibi konuları içermektedir. İlerleyen bölümlerde ise Cumhuriyetin ilanından sonra yapılmış olan çeşitli hukuki düzenlemelere, Medeni Kanun'un kabulü (17 Şubat 1926) ile de evlilik, boşanma, miras gibi toplumsal olaylarda kadın-erkek eşitliğinin sağlanarak önemli bir demokratik gelişmenin sağlandığına yine Türk kadınlarına 1930'da belediye, 1934'te milletvekili seçimlerine katılma hakkı sunulduğuna, seçme ve seçilme haklarının verilmesi ile demokrasinin önemli değerlerinden eşitlik ve katılım ilkelerinin gerçekleştirildiğine değinilmiştir.

1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu da kadın-erkek eşitliğini gözeten; cinsiyet ayrımcılığına son veren; kadınları, aile ve toplum içerisinde erkeklerle eşit kılan; kadın emeğini değerlendiren bir düzenlemedir (KSGM, 4).

7. Ünite KÜRESEL BAĞLANTILAR

Ekonomiye yön veren kuruluşlar ile dünyayı etkileyen sorunlar ünitenin konuları içerisinde yer almaktadır. Araştırmanın çalışma konusu ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Ortaokullarda kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı çerçevesinde incelenmesinin amaçlandığı çalışmada, yapılan araştırmalar sonucunda bu terimle ilgili her sınıfta farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

4-7. sınıf kitaplarında yer alan görsel sayılarında kız-erkek çocuklarda ya da yetişkin resimlerinde çok anlamlı fazla bir tutarlılık söz konusu olmasa da en çok görsel, 4. Sınıf kitabında kullanılmıştır. İlkokul çağındaki henüz soyut işlemler dönemine geçmemiş çocukların zihni faaliyetleri göz önüne alındığında bu durumun önemi yadsınmaz. En az görsel sayısına sahip kitabın ise 7. Sınıfinki olduğu görülmüştür. Ortaokul çağındaki bu öğrenciler, metinleri ve konuların içeriğini zihinlerinde canlandırabilecek bir yetiye sahip olduklarından tabiatıyla kitapta bilgi yoğunluğu daha fazladır.

Genel olarak söz konusu ders kitaplarının tamamında kız çocukları, aile ortamında sadece evin işleriyle meşgul olan bir konumda verilmemiştir. İsabetli bir şekilde onlar okuyan, okula giden, arkadaşlarıyla vakit geçiren tarzda konumlandırılmıştır. Aileler kız ve erkek ayrımı gözetmeksizin çocuklarına her türlü ev işlerinde yardımcı olmaları için vazifeler vermiş, metinlerde bu durumlar da vurgulanmıştır. Dolayısıyla çocukların sorumluluklarını ve görevlerini bilen bir yetiye sahip olduğu ve bu bilinçle yetiştirilmelerinin gereği titizlikle göz önünde bulundurulmuştur. Ne var ki yetişkinlerin yer aldığı resimlerde kadınların çeşitli meslek kollarında bulunduğu dair fotoğraflar olsa da halen en çok resmedilenlerin erkekler olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

4. sınıf ders kitabında; bilgi verici ve açıklayıcı konuşma balonlarında kız öğrenciler yer almıştır. Kız çocukları derslerine çalışan, ev ortamında da neler yapması gerektiğini bilen sorumluluk sahibi bireyler olarak göze çarpmaktadır.

2. ünite olan Kültür ve Miras ünitesinde Milli Mücadele sırasındaki cefakâr ve özverili Türk kadınlarından örnekler verilerek harp zamanındaki başarılarından bahsedilmiştir. Bunlar ilkokul çağındaki çocukların hem tarih bilinçlerinin oluşmasında hem de toplumsal cinsiyet açısından kadınların erkeklerden farklı olmadığını, erkeklerle beraber her mücadelede olduklarını anlamaları bakımından önem taşımaktadır.

Ne var ki aynı 4. Sınıf kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde bilim insanlarından örneklere yer verilmesine rağmen herhangi bir bilim kadınına değinilmemiştir. Toplumsal cinsiyet algısının oluşmasına dair örnekler yer alsa da genel itibariyle 4. sınıf kitabının yeterli düzeyde olmadığını söylemek mümkündür.

5.sınıftaki metinlerin ve örneklerin toplumsal cinsiyet açısından daha olumlu olduğu kanısına varılmıştır. Çünkü kız çocukları evde vakit geçiren, daha çok ev işleriyle uğraşan ve okuldan uzak bir hayat geçiren şekilde resmedilmemiş aksine kitap okuyan, sosyal etkinlikler yapan bir konumda yer almıştır. Erkek çocukların da evde annesine yardım edip temizlik ve sofraya kurma gibi görevler yapan bir algıya sahip olacak tarzda gösterilerek böyle yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

5. sınıf ders kitabında çoğunlukla kız çocuk lehine pozitif ayrımcılık yapıldığı söylenebilirse de aileler bu konuda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları için gerçek hayatta sofraya hazırlanmasına yardımcı olması görevini yine kızlarına yüklemektedir.

Her ne kadar kitapların içeriği olumlu örnekler taşısa da “bilim ve teknoloji” de olduğu gibi ayrımcılık içeren durumlar söz konusudur. Şöyle ki burada bilim insanlarından örnekler verilirken sadece erkeklerin yer alması konumuz açısından olumsuzluk teşkil etmektedir. Kadınlara yer ayrılması ise kız çocukları açısından olumlu, gelecekte meslek seçmeleri ve hedeflerini belirlemede yardımcı olacaktır.

Toplumsal cinsiyet algısı kapsamında yapılması ve olması gerekenler 5. Sınıf kitabının 6. Ünitesinde bahsedildiği gibi sıralanmış, eğitim-öğretim kurumları resmedilmiş, eğitim hakkının ayrımcılık taşımadan herkes için geçerli olduğu belirtilmiş ancak bunların ülkemizde her yerde uygulandığı, kadın-erkek fırsat

eşitliğinin yeteri düzeyde olmadığına da bilinen bir gerçek olduğu sonucuna varılmıştır.

4. ve 6. Ünite gibi birkaç istisna dışında incelenen 5. Sınıf ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi olumsuz etkileyebilecek örneğe rastlanmamıştır.

6.sınıf ders kitabı, incelenen diğerleri arasında toplumsal cinsiyetle ilişkili en fazla olumlu örnek materyaline rastlanılanı olmuştur. İlk ünite ve konulardan itibaren iki konu bölümü dışında hemen hemen hepsinde araştırma konusuna dair yorumlanabilecek olumlu bilgiler mevcuttur.

Altıncı ünite “Kadın ve Toplum” başlıklı bir konu yer almış, burada eski Türklere kadının toplumsal yaşamından, savaş zamanı vatan savunması ve dirençlerinden başlayarak Selçuklu, Osmanlı devletleri döneminde kadınların hayır ve vakıfları, yardımcı mevzu bahis olmuştur. Osmanlı'nın son ve zorlu dönemlerinde Balkan Savaşlarının başlaması halk arasında büyük bir paniğe neden olmuş, kadınlar yardım dernekleri kurmuşlar, cephedeki askerlere para, kıyafet ve yaralılara gönüllü hastabakıcılık yardımlarını düzenlemişlerdir. Bu faaliyetlerden en önemlisi de Müdafaa-i Milliye'nin hanımlar cemiyetinin ki olmuştur. Hanımlar İstanbul üniversite binasında toplantı düzenlemişler, Halide Edip, Fatma Aliye gibi meşhur yazarlar da konuşmacı olarak yer almıştır (Kurnaz, 2012: 12). Milli mücadele yıllarında da kadınların özveri ve fedakârlığı hafife alınamayacak düzeydedir. Kitapta Kara Fatma, Şerife Bacı, Tayyar Rahmiye gibi kahraman kadınlarımız örnek olarak verilmiştir.

7.sınıfta son ünite hariç diğer ünite konularının hepsinde kadın vurgusu yapılmış ve toplumsal cinsiyet kavramıyla alakalı olumlu ya da olumsuz bulgulara rastlanmıştır. Kültür ve mirasta Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı'nın döneminde yaptığı faaliyetlerden söz edilmesi geleceğin kadınlarına güzel bir misal teşkil edecek tarzda olmuştur.

Nüfus konusunda eğitimin cinsiyet ve okul kademelerine göre verilen tablosunda kadınların eğitim düzeyinin ve okuma-yazma bilmeyenlerin ne yazık ki

erkeklerden daha düşük olduğu gör÷lmektedir. Özellikle kadınların eğitim seviyesinin artması kaliteli ve nitelikli bir nesli de beraberinde getirecektir.

Bilim ve teknolojiyle ilgili konularda sadece tek bir kadına; M. Curie yer verilse de bu durum yine olumlu bir örnek sayılmaktadır.

Üretim-dağıtım başlıklı daha çok iktisadi konuların yer aldığı bu ünite de bilhassa ev hanımlarının yararlanmaları için açılan belediye kurslarının işlevlerinden söz edilmiştir. Hanımlar burada çeşitli meslek dallarıyla alakalı bilgiler edinip buradan aldıkları sertifikalarla iş yaşamına katılabilmektedir. Yalnız burada söylenmesi ve belirtilmesi gereken bir başka husus da kadınların hala iş yerlerinde erkeklerden daha az maaşla çalıştırıldığı ve çalışma koşullarının yeterince iyi olmadığı gerçeğidir.

Etkin vatandaşlık başlıklı konu bütünü, daha çok siyasi kurumlar, ülke yönetimi gibi politik temaları kapsamaktadır. Burada da demokrasinin gereği olarak toplumlarda her türlü eşitliğin olması, ayrımcılıkların yaşanmadığı bir toplum düzeninden söz edilmiştir. Bu konunun devamında da Medeni Kanunun kabulü ve getirdiği haklar mevzu bahis olmuştur.

Bu noktada söylenebilecek hususlardan biri de dini alandaki miras paylaşımı meselesinin çoğu toplumlarda olduğu gibi yanlış ve kız çocukları aleyhine olacak tarzda yorumlanma biçimidir. Bunun düzeltilmesi hem eğitim hem de toplumsal algı düzeyi açısından sağlanamadıkça bahsedilen problemlerin daha uzun müddet süreceği ve tartışılacağı ortadadır.

Eğitimin temel uygulayıcıları olan öğretmenler hizmet içi seminerler ve konferanslarla toplumsal cinsiyet eğitimi konusunda bilinçlendirilmeli ve bu konuda ayrımcılığı önleme ve mücadele etme hususunda teşvik edilmelidirler. Öğretmen yetiştiren fakülteler de yöntem ve teknik derslerinin yanı sıra cinsiyetçilik ve cinsiyet ayrımı ile mücadele konusunda öğretmen adaylarına bilgi vermelidirler.

Bütün bu sonuçlar kapsamında incelenen ders kitaplarında olumlu örnekler yer alsa da toplumsal ve kültürel olarak hala toplumsal cinsiyet konusunda kalıplaşmış

yargılara ve ayrımcılıklara sahip bir millet olduğumuz bir gerçektir. Millet olarak kültürel altyapımızdaki kadın ve erkek algısı, zorlama yorumlarla mecrasından çıkarıldığı ya da yerli yerine oturtulmadığı sürece kadın ve kız çocuk tacizleri, şiddet olayları, çeşitli istismarlar ne yazık ki devam edecektir. Bu nedenle dini ve örfi mahiyetteki incelikler doğru anlaşılıp kadınlara hak ettiği değer verildiğinde toplumsal cinsiyet hususunda daha hızlı yol kat edilebileceği asla unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya (2010). *Türk Eğitim Tarihi* (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ambarlı, Aytaç (2010). *Türkiye’de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Asan, T. Hatice (2010). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması. *Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, C.2 S. 2, 65-74.*
- Bayram, Mikail (1994). *Fatma Bacı ve Bacıyanı-ı Rum*, Konya.
- Çatak, Muzaffer (2015). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi, S.62, 69-94.*
- Çınar, Emine (2013). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Duman, Bilal- İkiel, Cercis (2002). Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 12, S. 2, 245-262.*
- Esen, Yasemin - Bağlı, M. Türkan (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 35, S. 1-2.*
- Göksel, Burhan (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gültekin, Gökhan- Akpınar, Murat - Nohutçu, Mustafa, Özerdoğan, Pınar – Aygün, Seher (2018). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*.
- Gümüšoğlu, Firdevs (2016). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928’den Günümüze*. (4. Baskı). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023). *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*. Ankara.
- Kahraman, Ö. Faruk (2001). *Diyanet İslam Ansiklopedisi “Kadın”*, C. 24, 86-94.
- Kalaycı, Nurdan - Hayırsever, Fahriye (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabına Yönelik Bir İnceleme ve Bu Konuya İlişkin Öğrenci Algılarının Belirlenmesi. *Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Hizmetleri, C. 14,S. 3, 1-26.*

- Karaosmanoğlu, Abdülhalim (2016). *Bir Uluslar arası İlişkiler Teorisi Olarak Feminizm*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayadibi, Fahri (2003). *Sosyoloji Konferansları*. “Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü”,19-31.
- Kılıç, Latife – Eyüp, Bircan (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bir İnceleme. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Köse, Saffet (2015). *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (4. Baskı). Konya: Mehir Vakfı Yayınları. Akbaba, Bülent (2013). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kurnaz, Şefika (2012). *Balkan Savaşında Kadınlarımız*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Küçükahmet, Leyla (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ocak, Gürbüz - Yurtseven, Ramazan (2009). Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi C. 12 S. 22, 94-109*.
- Öcal, Adem - Yiğittir, Süleyman (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) C. 8, S. 1, 51-61*.
- Özalp, Reşat - Ataünal, Aydoğan (1977). *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı* (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özaydınlık, Kevser (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, S. 33, 93-112*.
- Polat, Salahattin (2012). Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet. Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı, İstanbul.
- Seçgin, Fadime (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Seçgin, Fadime (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018). *4, 5, 6 ve 7. Sınıflar*, Ankara.

- Şahin, Cemile – Şahin, Mustafa (2013). Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, 53-72.
- Şahin, Erhan (2018). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı* Ankara: Anadol Yayınları.
- Şaşan, H. Hasan (2002). Yapılandırmacı Öğrenme. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 49-53.
- Şeyda, Arzu (2006). Kadın Eğitimi Bağlamında Hanımlara Mahsus Gazete. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* S. 29, 279-294.
- Tecim, Erhan (2018). *Sağlık Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tüysüz, Sami (2018). *4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Tuna Yayınları. MEB Yayınları.
- Uçar, Harika (2005). *Kentsel Siyasette Toplumsal Cinsiyet Sorunlarına Duyarlılık: Konya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ünal, Çiğdem - Çelikkaya, Tekin (2009). Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi (5. Sınıf Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.13, S.2, 197-212.
- Üstel, Füsün (2016). *Makbul Vatandaşın Peşinde* (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yay.
- Yaylı, Derya - Çınar, Emine (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Görsellerinde Toplumsal Cinsiyet. *Ankara International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2075-2096.
- Yılmaz, Gökcalp - Bayraktar, Hasan - Evin, Ömer - Akpınar, Murat- Özden, M. Kemal (2018). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. MEB Yayınları.
- Zor, Ayşe (2008). *Geçmişten Günümüze Türk Kadını ve Bunların İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İnternet Adresleri

- <https://dictionary.cambridge.org> (13.03.2019).
- <https://www.shell.com.tr/sustainability/communities/shell-de-kadin-enerjisi.html> (19.03.2019).
- <https://www.tbmm.gov.tr> (11.02.2019).
- https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/pekin (11.02.2019).
- <https://www.yeniyol.org/1968-kadinlari-hareketin-ayak-sesleri> (15.03.2019).

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

ADI SOYADI	Merve BAŞARAN	İMZA	
DOĞUM YERİ	Karatay/ KONYA		
DOĞUM TARİHİ	20.09.1991		
MEDENİ DURUMU	Evli		

ÖĞRENİM DURUMU

DERECE	OKULUN ADI	PROGRAM	YER	YIL
İLKOKUL	19 Mayıs İlkokulu		Konya	1997
ORTAOKUL	Karma ortaokulu		Konya	2002
LİSE	Selçuklu Cumhuriyet Lisesi		Konya	2005
LİSANS	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği		Konya	2009
İŞ DENEYİMİ	İdeal Koleji			